

Часопис је уписан у Регистар медија
Министарства културе и информисања Републике Србије
под бројем NV001011 од 28. априла 2021. године

Суштина поетике – часопис за књижевност

Главни и одговорни уредник
Анђелко Заблаћански

Уредници
Невена Милосављевић
Јелена Трајановски Станковић
Јасна Миленовић
Владимир Александрович Бабошин
Марко Јуришић

Лектор и коректор
Дајана Лазаревић

Издавач
Удружење поетских стваралаца,
Милана Недељковића 40, Глушци

Контакт
+381649803118
sustinapoetike@hotmail.com

Интернет адреса
www.knjizevnicasopis.com

ISSN 2620–0988

Часопис је покренуо
Анђелко Заблаћански
23. новембра 2013. године

Штампа
Print Lab, Београд

Часопис излази четири пута годишње

Тираж
50

Суштина поетике

Часопис за књижевност

Број 77

Април/јун 2023

Слика на насловној страни
Вилијам Тарнер – Последња пловидба Темерера

ПОЕЗИЈА

Две песме – Софија Дамчевић

БРУТАЛНО БРНО

Брундало је Бруно на брду код Баварске,
бичевима било будаласте беспосличаре
браздама блокираним, бурама бељеним,
беспотребним биковима бележеним у бас,
бравура белега бежала је од баксуза,
безнадежних баљезгавца, брака без,
беба без, чак баба без, међ боровима
блиским, баршунастим, бобичастим...

Бледа бресквица би бакљу бесмртности,
биволски бис, божански бакшиш
без бедема, над барама бега,
блистала би блажена, бивала, битисала
благословена, блискала би блеском благородним...

Брутално је али Брно бацало буздоване
безглавцима будаластим беспоштедно баченим
балавом Базилиску без бедра, без браде;
беживотни бдели су над бескрајем бездана,
борили се, бацакали, незнађе будни бушили,
блејали, блатили, Беспрекорном бајали,
бодрошћу од бестрага базилику бранили...

Брутално је Брно или брутални је Бјелехрад,
борба била је басен болова;

баласти су буктале над битком безнадежном,
буду ли били бесмртни, буду ли били будући,
би ли пак беснели беспућем безвременим,
бодеже беса бацили, код Белзебуба боравили...?
безвучним брујањем до у бестраг бројали...

Би ли била бременита биљчице бела?
Бјелехрад би бањско брћкање барикадирао,
би ли Брно, бубице, басне благе баснило,
бајковитим бисерима бебице будило,
би ли благо бескућника бодрог благословило...

РАТНИК

Ратник кога однекуд познајем,
ког не желим да погледам,
глава већ је под опсадом,
гутам да зауставим дах, живот,
талас био је предсказање,
онај који би читав свет потопио,
запљускивао ме је одоздо, а ја седех
мирно у фотељи, прекрштених ногу,
десна рука глади браду, накривљене главе
празно га гледах и рекох: хм...

Идем ка њему а давим се на сувом,
страху рекла сам: не!, да ли је он страх?
киша око мене пада док ме шал гуши,
рекла бих му не!, али чује се само да!
улазим у јазбину, звер се облизује,
rekli су да морам, и онда морам,

може да ме убије, али као да му требам,
хтедох побећи, ал' беше предодређено таласом,
зато стојим, чекам, дрхтим у миру,
гушим се, гутам, пљујем, дави ме
осећање које не осећам, бежи!
излаз тражим, врата отворена, ал' не излазим,
победа од остајања зависи,
живот од победе зависи,
да ли ће ме потопити или ћу жива испливати?
Сифу научи ме, Сифу научи ме!
Онај ко учи ме изасланик је мрака,
црним кошчатим прстима ме за гушу држи,
пита се колико, душа шапуће само издржи,
матица хоботница у понору чека,
пипци уз пукотине ка површини пузе...
још једно зарањање, па још једно, докле?

Ратник ме посматра, уз мене стоји,
песницу у длану ми показује,
рашчеречена у миру, у ставу коњском
осуду ишчекујем, пресуду, гиљотину,
живот из утробе буздованом удара,
нервима струји, грех позива, грех призива,
грех као извор и узрок живота самог,
да се предам, да му се не дам,
отпор још дубљи мрак изазива,
rekli су мора да тече, онда мора,
чекам да ме одбаци, избаци, исмеје,
а поглед љубави ми се једно осмехује...

Тај ратник он... он личи на мене.

Три песме – Виктор Радун Теон

НЕОДОЉИВА ЗАГОНЕТКА БЕЛИНЕ

ивице језера оштро се усецају
у твоја бедра
док грабиш ка средишту
ослушкујем загонетку
као архи-вила се примичеш
исконском сунцу
његов одраз тако прија
твом телу које милују таласи
гледам те из далека
сведочим твом преображају
у лабудницу
питама се
али одговор је
у тој екстатичној води
у којој ме чекаш

ПРЕКО БЕЗДАНА

љубав је зрно занемело
заметнута чар јабуке
тренутак разоткривања

ништа после експлозије
не остаје непреображено

покрети кичицом
у заносу спиралног плеса

влати нанизане у време
и сплетено шибље
и кривудање реке
и трновито грање дивљих плодова
и мочварно тло
у које ноге лако тону

све су то вапаји
разбијених архетипова
наговештаји ране
која крвари
из најдубље оазе бића

ниједан напад
не траје дуже од ноћи
и ми знамо
да нам летеће метафоре
рецитују неке изгубљене визије

време је
за починак
сутра опет свиће

ЗАКРИВЉЕНО ОГЛЕДАЛО

касно је за крик
артикулација почиње као
једноставна песма
свемир је поносан на свог творца

био сам у теби
спознао твоју унутрашњост
видео поломљено огледало
формула ја сам који јесам
изгажена је
повукли су је
из употребе

покренут је неки други филм
нестрпљење призива крај
скок у вулкан
повратак у пупак света
није важно ко је записао
десет заповести
и зашто

у чему је смисао пустиње
хитнуо сам облутак
сто једанаеста верзија мог ја
откотрљала се
низ стрмину
најзад, човек научи
да буде миран
и посматра
себе
у закривљеном огледалу

Четири песме – Драгана Албијанић

БЛАГОСЛОВ

Пиши – рекао је.
Како ћу?! – завапих,
па намах Ујевића покварих:
и срце ми је рањено,
и душа ми је жалосна..
чиме ћу?!

Побегуља!
Ко Мојсије пред Господом
се изговарах:
фали ми ово,
фали ми оно..
ал` он неумољиво:
"Пиши!
Најдубље мисли
настају из најјаче патње,
из бола, из вапаја..
Пиши!"

И пишем,
јер болим,
а хтела бих да волим.
Пишем,
јер крварим,
а хтела бих да зацелим.

Пишем,
а мислим:
Боже,
да сам до сржи Твоја,
писала не бих.
Шта би ми?!
Пишем из недостоја!

КАКО ДА ЖИВИМ, ГОСПОДЕ

Како да живим, Господе?
Хтедох Теби, само Теби,
али душа безазлена
хрлила је свима,
веровала да те има,
одвећ има
у онима
којима си само покривало пороцима.

Како да живим, Свети,
међ` онима којима су уста пуна Христа,
а преко муке људске газе
ко да су породи некрста,
ликујући крадом над туђим болом
е туге образином упреподобљеном?!

Како да их волим, Боже,
да разумем да су немоћни и слаби,
у Теби посетали,
па страст из њих размеће се, бахати и граби?
Зашто ја то морам да разумем

овако раскрвављена и крхка,
да вапајно приносим ти боли
зарад мрве снаге да се и такав воли?

И немој ме, молим Те,
Јеванђељем и Светим Оцима
лечити,
не овај пут, не на ове ране....
Знам за „Опрости им, Оче, јер не знају шта чине“,
али овог пута нека ме то мине....
Господе, Ти знаш, ја знам, да сам огреховљена, мала,
па кажи нешто што још нисам спознала,
чиме ми душебрижници још не напунише главу,
кажи како са њима у Теби да живим,
како без маске да опстанем међу хиним,
како и мудра и чедна да стојим,
како, Господе, даље да постојим.

НАИЋЕМ ЈОШ ПОНЕГДЕ НА ЧОВЕКА

Наићем још понегде на човека,
почесто тамо где се најмање надам,
у неком свету презрених и недостојних,
од стране важних, скрајнутих и омаловажених.

Ал` рече песник: „Нико, нико ништа не зна“
и да „крхко је знање“,
те су предубеђења наша тек илузије и пусте сање,
које распрши са животном збиљом сударање.

И тако, деси се да сусретнем још каткад човека,
ал` често не тамо где га очекујем и тражим,
не тамо где га је бивало од памитвека,
већ тамо где га Бог данас постави и блажи.

НЕПРЕБОЛИ

Зашто вазда печал?!
И кад славит желим
Запљусне ме неког непребола вал
И зацвилим.
А хтедох Творцу
Славопој што живим.

Чему непресушна врела,
Што образе квасе ми и пеку?
С ког извора тако изобилно теку?
Да л' је душа покајањем зрела
Ил` ме самољубља слепог страст завела?

Боже,
Дај ми духа радости, ведрине
Да веселим тужне, крепим малодушне.
Да се винем до Царства Истине,
Да заволим оног што пљује ме и куне.

Љубавна поезија – Драган Митућ

ДА ЛИ...

да ли те довољно желим
ти жељенија од капи воде на уснама бродоломника
ако не видим јасно у твојој скривеној страни
прикривене нејасне потајне жудње и слутње

да ли довољно танано осећам ударце твојих бутина
нежне као месечина а силније од свих плима
што управљају морима и океанима мушке жеђи
неугасиве
и разбијају танкере пуне вина о стегна и бедра
неутешена
ударцима блудним о чврсте хридине груди
и врхова напрслих брадавица

да ли ти прилазим довољно нежно на прстима росе
да ли знам правилно да те стиснем у угао без излаза
ако би кренула у невреме
да ти неприметно мрсим косе и плетем њима конопце
хтења
да те као твоја воља заувек вежу уз мене

да ли знам да твоје олује украдем у своја једра
њихову моћ преокренем у смех
расуте кристале соли и бола премељем у слатки прах
зачиним њиме сваки наш трен

да ли знам кад нам жеља болује
да те пригрлим блажено довољно близу граница мог
сна
удахнем нешто новог живота
шапнем поново да

ЈЕДНО ТЕ ИСТО

чудили би се ако би ме случајно
гледали кроз прозор свевидни
а ја би чинио једино што знам
једно те исто
волео и писао
чинио би се можда
да гребем по стакленом оклопу заборавља
млатарам рукама по згуснутом ваздуху
натопљеном мирисом по теби
и ловим неколико заосталих твојих мува
а ја би чинио једино што знам
једно те исто
волео и писао
писао о теби прстом по ваздуху
и небу изнад нашег кревета
кројио ти хаљиницу из паучине прошлости
кратку а незаборавну
ах да
чудили би се
зашто је около толико књига
и што их тако срдито газим у чизмама очајника
сулудо истискујем лепа слова чаробне речи
одабране стихове и риме најбољих песника

да би саставио бар неки смисао
који се лепо носи и лудо иде
уз твоју силуету по броју и стилу
и препустио те свету
да ти се диви навек
а ја би чинио једино што знам
једно те исто
волео и писао

ДО КРАЈА ТРАЈАЊА

моје су очи препуне твојих боја
насталих из ретких додира
прстића твојих нежности

твоја ватра
је оцрвенела реку мојих хтења
ударци твојих жеља
су поплавели позадину мојих визира
сечива твојих непрестаних одлагања
су посребрела моје власти мудрости
што муком избише из главе
тврдоглаве
и грдно их проредила
натерала да прерано оседе

а тек оне твоје задње беседе
што ми завише све будућности у боју тмине
окаменише све у шкољке сећања
да те ни мишљу не могу дотицати
до краја трајања
до краја трајања

ПРЕТЕШКЕ РЕЧИ

иако касно
преподне
сам још увек без хране
дуго спаваш
а ноћ је пошла без љубљења
без минуте сна
срећом те предобро познајем
знам да си жалосна
зато ниједна реч није била она права
сметала ти је
и трава зелена
моја глад
чак
баш те ноћи
прилично млад месец
и још неколико других ситница
из поткровља умазаног света
где ћемо
ја ти, ти и ја
знам да и мрвице нешто значе
само они
који празним рукама
лутају по безваздушности
истрељени у мутни дан
негде
у страну
са ранцем на леђима
напуњеним тешким речима
записаним у камену

Пет песама – Тања Малетић

АПОКАЛИПСА

Песници су већ сахранили превише
својих патњи испод климавих плочника
које су одавно уништиле кише.
Свет је пун узалуд цењених песника
који данас седе на тргу безљудном
чекајући први знак пропасти света
да би дали повод свом чекању будном.
Упозоравају на трен преокрета,
када ће сву земљу обавити тама,
ал' не бдију да би видели Господа,
ни да бдењем нађу мир и покајање,
ни да би бунтовно викнули „Слобода“,
већ да би имали разлог за писање
joш једне од својих безвредних песама.
И док седе пијани, смејући се свету,
не маре за модро умирање сена.
Извикана старица Апокалипса
прошета крај њих, у сунчевоме светлу,
неопажена.

КОРА

Невешта је рука
рано нашкрабала
реч „Љубав“ на кори
између стабала.

ВИТРАЖ

Крај сломљеног окна, у мору срче
комадићи сунца у сјају мирују,
непомично мере увек исте дане.
Сломљени тренутак пресећи ће јуче
кад нови круг почну да описују
сати око земље мирне, успаване.

Кратки живот боја је питање трена.
То сазнање своје преносимо немо,
спајамо стаклиће и ишчекујемо
сванућа у ситне комаде сломљена
иако тек ретко признајемо, с тугом,
да су равни једно другом
јутарња светлост и вечерња сена.

ЗАБЛУДА

У нама се опет нежно расцветава
један пар промрзлих ластавичјих крила,
оклеветан сан снебивљивог априла,
цвет који одавно покрива мећава...

Зашто да се будим кад и у сну чујем
траг што кораке ми кроз белину прати.
Од свитања дрхтим и тајно страхујем
да пролећну песму снег ће избрисати.

Изневерила нас је вера у чуда
и долазак сунца оста тек заблуда.
Покривено снегом, срце мирно спава,
јер пролећну песму сакрива мећава.

ПОЕТСКО ВЕЧЕ

Дошли смо лепо у пространу салу
ниједног тренутка не слутећи
да песник ће своје поетско вече
читавао провести ћутећи
и том тишином из ноћне море
заглушити наше разговоре

Превод руске поезије – Анђелко Заблаћански

ВЛАДИМИР НАБОКОВ

(1899-1977)

ЗАБОРАВИЋЕШ

Заборавићеш ме. Заборавићеш и ову ноћ
кô овај црни врт, кô талас што у даљама пљусне
и небом тмину над сјајем месеца згусне...
Но – нећеш бити срећна – слутње чујем моћ.

Можда грешим. Само сам песник, у ствари
превртљиви пријатељ тугама пролазним,
безбрижни сањар у радостима кратким,
уметник који исто за таму и светлост мари.

Али, слутње су врло надахнућу сличне:
та горчина у мом гласу потиче од презира!
Зато, твој пут је прави, јасан, без немира:
те сенке, те магле – моје су визије невичне.

На крају, предосећам: живећеш тихо, лепо –
све док се у теби ватра чежње не пробуди,
но тад, ниједном звездом нећеш таћи сјај луди,
као кад сам те ја светлошћу обасипао слепо.

ДА БУДЕМ СРЕЋАН

Да будем врло срећан и јак
шта треба срцу мом? Мало тога...
Волим све — звери, дрвеће, Бога,
у подне зраке, у поноћ мрак.

И на рубу непостојања
кажем: у души кад беше пакао:
певао сам, а ако сам плакао —
биле су то сузе дивљења.

СЛОБОДА ЈЕ У САМОЋИ

Из самоће слобода гледа
и слат у сновиђењима.
Звезду, пахуљу, капљу меда,
сакрићу у стиховима.

И умирем сваконоћно,
па се јавим васкрсењем.
Ново јутро је рајски росно,
драгуљ у дану потоњем.

САЊАО САМ ТЕ

Сањао сам те тако често, давно тако,
много година пре нашег сусрета
сâм — док ноћ је улазила у собу лако
и свећа жмиркала поред кревета.

Књигу љубави, над Невом измаглице,
о спокоју ружа и магли изнад мора,
листао сам у свему слутећи твоје лице,
у стиху занесено чистом као зора.

Млади дани моји, опојни земаљски сни,
тренуци који магично звоне у сјају,
изгледају јадно, кô муве што у опсени
по уљаном платну и ћилибару падају.

Звао сам те, чекао. Годинама лутао
стеновитим обронцима над животом.
У горким часовима твој лик сам нашао
у стиху песнички занесено чистом.

А сад, на јави, пред мене си стала
и ја се сујеверно свега сећам јасно:
како су те предвидела сва огледала,
тачно у свему дубоко сагласно.

ВЛАДИМИР МАЈАКОВСКИ
(1893-1930)

ОДНОС ПРЕМА ГОСПОЋИЦИ

Само вече је одлучило –
да се нас двоје пожудама дамо.
Мркли је мрак
и нико нас не би видео.

Но, ја сам јој се стварно поклонио,
истински,
пред њом се савио
и рекао јој као добар родитељ:
„Врло је стрма литица страсти,
молим вас
склоните се.
Одмакните се,
молим вас.“

ИЗ СВЕГ ГЛАСА

IV

Глуви је час, већ је два, легла си сигурно.
Сребрним оком ноћ те гледа с Млечног пута.
Не журим, нисам муња у време одурно,
Не будим те и зла ми мисао тобом не лута.

Кажу, изгред је завршен неповратно,
љубавни брод се разбио о суштину.
С тобом све је извесно, прорачунато,
Исте наше муке уденуте у истину.

Погледај, свет је уронио у тишину,
у звезданој ноћи као данак белој;
тад устанеш да објасниш ведрину
вековима, историји, васиони целој.

*(Једна од многобројних недовршених песама,
писана од 1927. до 1930)*

АНА АХМАТОВА

(1889-1966)

ВЕШТИЦА

Не, принче, нисам та
Жена из лепоте твог вида!
Одавно моја уста
Не љубе – бају с мало стида.
Не мисли да у трансу
Болом, тугом сам измучена;
Чуј беду у мом гласу,
Таквом сам занату учена.

Могу те научити
Да чиниш чуда свакојака.
Свака ће твоја бити –
Жена храбра или нејака.

Славу хоћеш? Имам је.
За савет онда питај мене;
Само, ово замка је:
Без радости, светла, без сене.

Но, сад пођи у дом свој.
Не размишљај о сусрету овом,
А за грех твој, драги мој,
Одговараћу пред Господом.

(1915)

ОЛГА БЕРГОЉЦ

(1910-1975)

РОМАНСА

Лутам цвилећи градом
мелодију песме ми незнане;
овде сам се опростила с тобом,
а осврнух се жеље неспутане.

И сретох тад поглед твој, неспокој,
што мирише плимом незгоде,
а град сав у прашини цветној
и младих листова пуних воде.

Свега се одричем — нек се смеју,
подсмех трпети није лако,
али за још један додир очију
одлазећег вредно је и те како.

ВЛАДИМИР СКВОРЦОВ

(1954)

НЕШТО ВИШЕ

Твоја љубав је моја снага
И кô што без воде све вене,
Тако и ја без тебе, драга,
Јер нешто више си од жене.

Срећу си ми дала до краја,
Њену суштост што кô сунце сја,
Мени седом део земног раја,
Нешто више него што сам ја.

Духовне жеђи јаче нема,
Знају истине свих доброта;
Живети заједно без дилема,
Нешто је више од живота.

ЈЕСЕН НА СЕЛУ

Мрзне мокри сеоски пут
од шинских кола у ранама.
Барице окувао лед љут,
дичећи се својим силама.

Заруменили се јавори
као на бини сеоски хор;
уз њих у ватри кô да гори:
увис пропет зелени бор.

А јелке – као девојчице
шминкају се природе током,
и ињем боје трепавице,
пред огледалом потоком.

Скривена негде у близини
млада топола није своја,
сва трепери, јер сни јелини
не дају јој мира ни спокоја.

Под кором леда шкрипи пут
и небо иза реке бледи.
Родни праг, родитељски скут,
вечера, пећ, благи погледи.

ЗИМА НА СЕЛУ

Мраз је ињем оденуо брезе
кô кад сунце заискри мермером.
Афродиту у крошњи јој везе,
а сву реку покрио је стаклом.

Корачам путем добро ми знаним.
Чујем душом сеоске мотиве.
Боровима у низу поглед храним,
задржим дах — а они оживе.

Иза угла — видим — моје село
из тишине преда ме израња,
обукло децембарско одело
и чини ми се — нешто сања.
Не примети да низ брдо лако
песник иде с речне поледице,
сав радостан и усьићен јако,
прстима гужва своје рукавице.

С осмехом гледам: храбро је неко
бацио капу на снег даље од кућа,
док спавају шинска кола преко
залеђене ограде од пружа.

Низ падину румених образа,
у таласу светла ведрог данка,
загрљен сунцем усред мраза –
један се дечак весело санка.

ПОГЛЕД

После свих дана снега и леда,
ево радости, сунце изгрева,
око мене лењинградска врева
и случајни сусрет два погледа.

Звезде се небом не разлише
из ледног погледа од таме.
Да л' с хладне стене се слише
рунолиста очи из осаме?

Доведен сам у искушење
од погледа тешког кô олово.
У срцу трепти усхићење,
кô пијани младих сам поново.

Зар није тај поглед пун вере
створио мушку племенитост,
на највише дигао све мере
да у њему осетиш духовност?

Ал' ја сам кô Шекспиров сонет,
у мени расте туга давна,
љубав сам учио напамет
и од повратака није саздана.

Зато се бојим ових очију,
а можда су љубав судбинска
и у њима се свеци крију,
ил' су само Батуова¹ војска.

ЈАБУКА

На напуштеном салашу сва скршена,
са црном и сасвим без лишћа главом
чува своје плодове јабука ко жена,
слабашном — још једино живом граном.

Прадеда је посадио ту дивну јабуку
прауници његови да сладе душе,
а они не воле салаш, већ града буку;
заборавили дом и стабло што се руше

Једном, грлиће туга јесени све нас
ма колико нам био леп земаљски пут.
Но, нек деца остану у земљи, ту је спас —
на стаблу да олиста и последњи прут.

---

¹ Бату је монголски војсковођа који је за пет година (1235-1240) освојио целу Русију, *Прим. прев.*

ОЛЕГ ЧАБАН

(1955)

САН

Уснио сам смело питао Бога:
– Зар не знаш шта је са светом,
Доброта и љубав свест су убога,
Док мржња дрско шета планетом?

Каин целом Земљом заповеда –
Убице и шљам витезима зове,
А свет гладан пун чемерног једа;
Зашто гледаш, не смириш ратове?

Погледај својим очима безданим,
Ти који си милионе живота живео;
Погледај и реци: – Знаш да бдим,
Ал' опет, исто бих и ја питао.

*Песме одабрао
и с руског препевао Анђелко Зблаћански*

Превод италијанске поезије – Маша Антонијевић

МАРИЈА АЛИНДА БОНАЧИ БРУНАМОНТИ
(1841-1903)

ЦВЕЋЕ МРАЗА

У једно свеже јутро, са кристалног
балкона посматрах гране, цвеће, лишће.
Учинише ми се попут украса од
алабастера, скулптуре за човека
просвећеног. Ох, како само брзо,
за трен, то цвеће плачући нестаје!

То је таква срећа што насмеши очи,
ал' срце не. Младост, уметност и љубав,
танана то је супстанца; авај, то је
цвеће мрза! Угледах светлуцаве
дијаманте испод грубог лишћа и
спознах удвојени зрак што кривудава
бацају те замрзнуте дијадеме.
То беше цвеће мрза! На њиховим
нежним очима и уснама видех
лутајуће полуосмехе и успут
ослушних уздахе и пољупце што
не остварише никакву духовну везу
дубоку; то цвеће, беше цвеће мрза!

.

ДАНТЕОВ САН

(27. поглавље Чистилишта)

Инспирисано сликом Матеа Ташија²

Ово још рај није,
место гозбе и трајне ведрине где жаморе
бесмртне шуме чији се крај у вечност вије:
већ меланхолија
прожима тај спокој што још који спомен крије,
подсећања на земаљске невоље и море.

Спора, спора зора
обасја праисконским сјајем у близини све:
од стена, до гора.
Ходочасник пун захвалности обрадова се;
кроз далеке јарке
нејасна светлост као пара шири се и слива
али нити ствари крије, нити их открива.

Песник крај крњег степеника дубоко спава
кад му се у визији раја обавијеном
скроз прозирним велом
указаше дева:
док по цветној долини ходи, лепим рукама
преко цвећа прелази, плете венац и пева.

---

² Матео Таши био је италијански сликар који је током 19. века стварао у Фиренци; Марија Боначи је ову песму написала инспирисана његовим делом „Дантеов Сан”, на којој су представљени мотиви из 27. поглавља „Чистилишта” у оквиру Дантеове „Божанствене комедије“.

Она хода полако, нога пред ногу, боса,
ново биље бере док још с њега капље роса.

О, уметношћу испуњени радосни сати!
Шта би био без вас
наш живот суморан?
Ви нежним сликама умете украшавати
истину сурову; свитања неухватљива
предела око нас,
до вечности ви
уздижете их:
онда кад чуда природе оку несхватљива
уметник на платну свом дочара за тили час
и сваки пут кад вечни песник исклеса свој стих.

Велики сликару, твом генију није реч та
страна; заљубљениче очију уперених
у кристална неба и стрме Алпе низ које
пенушаво вино јуриша пут провалије,
пршти из девичанских брзака залеђених.
Ти си потражио боје: то беше прослава
суверених блага, Дантеа и Италије!

ДВА НЕБА

Заплови на зеленој гранчици низводно
низ моју бистру реку Клитуно: њу беше
откиде снежна јуница што нађе за згодно
да у бујни грм што ниче
спусти своју тешку ногу.

Река полако отиче
без стајања да предахне
уз таласе свеже, живахне:
над њом се облаци сви смеше,
доброћудног неба Умбрије;
а испод, одраз другог неба
по површини плеше
и у огледалу, друго Сунце вреба.

Тако, међ два свода плаветна,
небеска, ка својој судбини ниче
младица понизна, окретна.
Пређи кроз лукове што вире
под маховином преко мостова
и види путеве што се шире
вијугаво у пространо село,
у низове вила, увек нових
топола и обала зелених.

Ко науми да пређе преко
више не мисли ни на кога
са те гранчице јадне:
а ти увек отичеш, реко,
покорно, све док у рогоз мрк
не зађеш да на обалу занавек
положиш свој раздраган трк.

Скромна гранчице, не жали
судбину ту и живот шкрт!
Сваки земаљски живот тежи

циљу истом: спором или
брзом одласку у смрт.

Кол'ко год била слатка,
нестаће чар доба пролазног,
и љубавна гозба кратка,
што вишегодишњем пролећу бежи,
између смеха неба два;
у тихом миру ума спокојног,
осликан одраз оног другог
у овом правом, вечном лежи.

Песме одабрала
и с италијанског превела Маша Антонијевић

Пут у средиште себе – Јелена Трајановски Станковић

ТРАЖИМ РЕЧ

Тражим реч по бескрају ноћи.
Реч од црвених опека неког зида.
Копам по некој чудној самоћи
На раскршћу сна и гримизног стида.

Тражим реч у паучини зоре.
Реч од оних финих, шарених витража.
И дубим своје тугалице боре
Да буду лепе попут Ермитажа.

Тражим реч у подневној тишини.
Реч од пуног дрвета каквих врата.
Као сен сам у смешној пелерини
Пришивена за ехо већ одбеглог јата.

Тражим реч у лакој тескоби сутона.
Реч од првог љубичастог цвећа у дворишту.
Једна круна у мени без царства и трона
Чека прамен сунца на гаравом попришту.

МИНУТ ЋУТАЊА ЗА СВЕТ

Звезде броде небом
Кò милиони свећа
За свет
Који стомаке је напунио

Божанственим хлебом
И стопе одредио
Латицама цвећа,
Ох, овај наш
Прелеп и клет.

И земљу прожима тај
Минут ћутања
За свет
Који беше дом
И обећани рај
И даде нам зидове
И даде нам лутања.
Ох, овај наш
Прелеп и клет.

БОЛ

Бол као анестезија света.
Бол као успаванка.
Бол као игра понављања.
Затим, бол као чипкаста сета,
Бол као цваст изданка.
Бол као оружје кајања.

Бол као раскршће свемира
И бол као стара приповест
И као она несретна рима.
Бол као ружа у венцу немира,
Бол као мисао, реч и гест
И кô рука спаса пружена свима.

ПУТ У СРЕДИШТЕ СЕБЕ

Спавала сам. Мора да јесам.
У непутоном телу
Под сафирним небом
И снила сам санак несан...
Ходила сам у одори
Од љиљана и јоргована
Док у оку дремље плесан...
Певала сам старе песме
Од душе заборављене
И усуд ми беше бесан...
Па се склупчах у утроби
Свога сопственога бића
Јер ми живот бежи тесан...
Спавала сам. Мора да јесам.

КАКО КОМЕ

Сунце на једној страни света
Чешће зубе показује
И ноћ на самом северу
Бездушно мрка царује
И виноград негде при обали
Лепшу ноту песми казује
И плодове земљица у нигдини
Сласне вредном човеку дарује.
И погача веће парче допадне
Неком кад се о празнику ломе.
Како коме.

Тиха свитања – Наталија Војумировић

ЗАВЕСА ЖИВОТА

Све се завршило тихо и чедно
твоје су речи пале у реку
шапат ветра наговара звезде
да нам се мисли поново сретну.
Узалуд... кажем.
Срећа је само тренутак
када се поклопе казаљке
у нека тиха свитања
у нашој зони сумрака.
Када се завеса живота спусти
рефлектори се гасе и бледе
и сјајне звезде на небу
Остаје само слово на папиру
И човек у страху од себе .
Вечита питања остају без одговора
Тишина одзвања у соби без зидова.

23. АПРИЛ

Умрећу пре сванућа
можда и раније,
јер тако је ред.
Рођена сам у 1:05
април је миловао град

и мокру косу мајке
нисам ни плакала
кад стигох на свет.
Кажу да сам стално
држала стиснуте песнице.
Умрећу пре сванућа
опустиће се тело грешно
тај пут што води,
биће тунел радости.
О, не, немојте плакати
безгласно, неутешно
јер, још ће оваквих доћи
са стиснутим песницама,
још узалудних бораца
ће пасти у неправедној борби
Давида и Голијата.
Много је теже било
освајање слободе него смрти.

СТРАНЦИ

Били смо странци сто заједно живе
На крају града, уснулог ,тужног
Људи без снаге да крену даље
прекинутих нити , што једно друго криве.

Ако се не вратим никада
негуј у прозорском окну цвеће
Све остале ствари баци у море
Да не види нико ,у освит зоре.

Полази воз ,кроз прозоре улази језа
Болести и смрти се ја не бојим
Бојим се људи , сто немају ништа
што су им срца и душе згаришта.

Пребројавам путнике
све нас је мање
Овај воз превози оне
што се истине не боје.

СРЕЋНИХ ПЕСНИКА НЕМА

Облаци су сиви и сунца нема
и очи су твоје сива боја
море је криво кажу, за све.
сећаш се... наше дивље плаже
окупана нага тела
и бисерне капи воде по нама
а ја срећна, разуздана и смела.
Водећи љубав... славили смо крај
јер срећних песника нема.
то је само фарса
у времену без циља
гомила речи траже оправдање
што сунце и месец
губе свој сјај.
зар су потребне речи
после дугих година.
бол се не лечи бежањем
бол се још већим болом лечи.

Воли ме сада, као тог лета
док пред нашим очима
у шапату ветрова
у мирису маслина
нестаје света.

СЛИКЕ МЛАДОСТИ

Слике младости улазе у собу
драге су ми, све личе на нас
у свитање хладно не дам да оду
од црних дана оне су спас

Са првим капима кише
враћа се туга као незвани гост,
враћа се са ћошка, стара кафана
и драга лица из давних времена.

Пуно смеха, разиграна светла
наша песма лебди као дим
последња нота, и трзај жица
одлазе у ноћ... и ти са њим.

Пусти ме још ноћас, да спавам поред зида
можда ћу тако бити ближа теби
што због прошлости плачем, ја немам стида
плачем, јер будућности немам.

Кроћење мисли – Драган Поп Драган

СЕЋАЊА

закопчан и ушушкан
у сопствене мисли
ослушкујем надлазећи
моћан хук неизрецивог
нежно и храбро
додирујем и оне успомене
које сам одложио да их
тамна промаја одува
киша наталожену прашину
на њима у блато претвори
подневно летње сунце спржи
и љути зимски мраз
у комадиће разнесе
док њих будим
тешко очувану
крхку клицу праштања
љубављу заливам
и осећам како полако
та клица
у мени буја и надире
као молитва у настајању
која има моћ да
ране зацели
бол ублажи
и нове путеве разастре

КРОЋЕЊЕ МИСЛИ

енергичним и
скоро акробатским
захватима ума
ловим
разобручене мисли и
у речи их претачем
од речи
молитву ткам
молитвом
мисли кротим
и чекам да изнедре
праву реч
реч мајку
која обухвата време
и из које извиру
све друге речи
што свет појашњавају

НАСТАЈАЊЕ ПЕСМЕ

избацим
оштре црне мисли
да не вршљају по
већ изобразаној души
и очистим простор
да би нешто друго
светло меко и топло
ту залепршало

ослушкујем опипавам
удишем то пулсирање
и док ме прожима
блага језа
као музика
тиха и сетна
истовремено
громогласна и далека
а блиска
осећам како у
том настајању
полако нестајем и
претварам се у
песму која остаје

Криво огледало – Драгица Бека Савић

ЧАРОБЊАК

Не треба мени сребрни сат,
да бих знала колико је сати.
И у мраку мени гране сунце,
када се сјај у твоје око врати.

Не треба мени ни астролог,
да ми у судбину уплиће звезде.
У души процвета шарена дуга,
када мојим небом твоје очи језде.

Не треба мени циганка гатара,
да ми гата о љубави и срећи.
Од погледа твог срце затрепери,
као пламен на воштаници свећи.

Не треба мени ни злато што се злати,
јер срећа се златом не може платити.
Ако једном моја душа од суза зарђа,
само ти ћеш је љубављу позлатити.

Јер ти си мој... Само мој чаробњак,
само ти ме читаш као отворену књигу.
И осмехом, као чаробним штапићем,
са мога лица бришеш сваку бригу.

СОКОЛИЦА

Бритки ум је вид у невиделу
и оштрица хладног мача,
што кроз маглене вијуге сева,
као светлости зрак.

И у лобањској мемли,
без јаука и без плача,
комада мрки мрак.

Бритки ум предака мојих,
надживе нека времена немогућа.
И остави у наслеђе синова својих,
како да преживе сва беспућа.

Бритки ум мојих прадедова,
остаде ми у аманет,
да се њиме дичим.
А ја сам само једна соколица
из соколског јата,
поносна,
што на своје претке личим.

КРИВО ОГЛЕДАЛО

Гордост је огледало
што ти ствара слику криву
и храни твоју сујету живу.
И ласка тим кривим сликама,
прикрива понос у ритима.

Улепшава ружне одразе
и ублжава немиле поразе.

А када ти душу шчепа егоизам,
своју искривљену слику,
урамљујеш у нарцизам.
И сам себи ласкаш,
да си морална громада.
Па ти се чини да су ти мане
само зрно соли у мору,
а врлине пун шлепер комада.

И док се као Нарцис својој лепоти дивиш,
на врата твоје самотне душе нико не куца.
Осудила те гордост да сам са собом живиш,
од одраза твог и криво огледало пуца.

Песме без наслова – Бранка Попић

***

чекам ријетке комете
да небом пролете;
у наручју чувам неодјевену шкољку
док, надомак, на обронку
звјезда падалица јеку диже громку..

и све то кроз прозор један
с демирима,
уоквирен дрвеним рамовима
за моју глад за још слободе
и свијетла,
за мој мук прича неразговјетна...

дотичем сјену мушкарца неког,
жеља у стомаку грчеве ствара,
и док га милујем тијело ми пара
рука која пропада кроз празнину
његовога жара...

и вечерас лијежем сама у кревет..
комета пролази увијек око девет..
послије тога нинам снове своје
у којима двоје не постоје....

***

уз пар тричица из мог живота
што до сада бјеше кошмаран и туђ,
прилажем и језгро својега клонућа
већ рђаво, пријесно, огрезло у буђ...

ви не знате, пресвијетли, како тупо боли
ударац с леђа дубоко у груд
и како отето још увијек је ваше,
и шкропи вас зором иза сна кô пелуд..

ваше је само да вратите моје
храњене сланутке, дјетињства ми плод,
и моју младост пришијете за ме
јер и то ме створи овакву под свод...

скрушено молим да размотрите
ову моју молбу која ме разара,
да, бар сад, у јесен својега живота
не будем сјена што груд себи пара...

***

вријеме је дошло потом
да дигну се једра и сидра;
вјетар је повољан за пут
и срце ми већ титра

пред пловидбу морем сињим,
пред пут у непознато;
кад крила ми скресаше мачем
пучина дочека ме препознато

од олуја пријашњих многих
кад вукли смо једра по дну,
ноћу тражили свјетионик,
а даном се предавали сну..

челичним рукама ме подиже
и одигну од земље тврде,
на валовима барку понесе
до сломљених срца утврде..

***

одиграћу задњу игру,
на подијуму даске ће да се тресу;
завјештана вјечном плесу на дасци
мијењам име, простор и адресу...

поштовани публикуме,
ово задњи је плес,
да л' желите аску ил' лабуда бијела;
изнад вас, на позорници
посматрам вас и ваша уштогљена одијела..

црни фракони и избијелене кошуље,
у дама тоалета краљевског сјаја;
на мени подеране чарапе у складу
с хаљином старом од некога маја..

почињем игру, губим се у звуку,
носи ме плима сопственог тијела;
ја слободна сам док крећем се
шаренилом маште у ноге што се дјела..

и задњи окретај младе циганчице,
задњи вапај за слободу још;
ја мијењам адресу, задња је игра,
своју душу бацам као стари грош...

***

била сам синоћ у мраку сву ноћ,
тама се прелијевала као кроз лијевак;
нисам могла да ухватим сан,
ноћ ко ноћ, дневни посљедак...

цртала сам обресе претима у зраку,
пригушена свијетлост од уличне лампе
бацала је сјене по зиду нејасне,
не бијих далеко од посљедње рампе...

и као да мноштво уљаних боја
пролише се у часу по очима мојим,

спустих капке и угледах јасно
себе како таму свијетлошћу бојим...

свијетлост се бацала у нутрину моју,
осјећах да видим свијет унутар себе;
остадох у том трену заробљена
до првог пијетла и мисли приземљене...

отворих очи обазриво, полако,
ошину ме зоре цик хладноћом својом,
угледах ноћ како се истапа
увијена танким, прозирним повојом...

била сам синоћ у мраку сву ноћ,
но тама је била само изван мене;
у мојијем нутрима и у души мојој
биле су све собе освијетљене...

Класичне строфе – Лазар Тица

ПРОБУЂЕНА ПЕСМА

Ноћас је намерник-ветар просуо твој глас
Кроз гране трешања у раноме цвату,
Опет сам се скрио и будно сневао нас
Тонући у тужну пролећну сонату.

Вртео сам клупко месеци у збегу,
Већ читаву вечност година се вуче..
Тражио сам те у сунцу, у роси, и снегу,
Читавом свету сам нудио бело наручје.

Станем пред живот – жељан зрака,
И осмех покоји сетно одглумим,
А нисам знао да у јутра млака
И ја у теби покаткад зашумим.

А ноћас ми ветар рече да нисам
Још умро у твојим пољима равним,
И да светлуцам ивицама твога синопсиса
Са оним истим песмама давним.

И хвала ветру – још знам да трајем,
Још знам да живим (па према томе)
Још бих и део себе да дајем
Када бих само имао коме.

И кад закашљем ружно једног јутра
Сетићу се нашег завежљаја среће,
Једно ће срце куцати унутра,
И од живота и смрти веће.

ОСВРТ

Где ли су нестали они априли
Са прегршт модре вечерње туге?
И оне месечине у чијој сам свили
Проћердао своје сате дуге?

И минуте сам бацао капом и шаком
У неке очи тамне и дубоке,
И испијао младост у јутру млаком
Слушајући врбе и потоке.

И жалио за једном крхком руком
Што ми је махнула са колодвора,
И причао с месецом над Бањалуком
У танковитој крошњи бора.

На ком ли небу сада горе
Звезде којима сам се заклињао крадом,
И очи што су као мандрагоре
У сутон плави цветале над градом?

Кроз песму дозивам умрле сате
У које сам уткао младост целу,
Хтео бих још једном да се врате
У једну недељу невеселу.

ОСТАНИ МИ

Остани ми, ту под главом,
Немој ићи, ниси дете,
Заплави се сном ко јавом
Док зла студен кроз ноћ мете.

Док бесмртне шумске виле
Свијају ми смрт кроз таму
Спусти оне речи миле
У самоћу и у чаму.

Коњаници црни јуре,
Њихове ме кољу страже,
А песме из касне уре
Главу моју сада траже.

Бестебица ноћас тиња,
Спаљује ми споро кости,
Било би дивно да те има
У овом часу коначности.

И да ме се сетиш бар на час
На рубу кошмарне ноћи ове,
Тек мало, мало, да буде нас,
Тек мало оног што срећом зовем.

Ту где душа дрема – Марија Лазаревић

СНЕВАК

Уснуше људи радости прегршт
Отачких домова храбрих имена,
Чељад им беху за сва времена
Носивши љубав уз своје скуте,
Поставише на врата видецац
Тражећи љубави истине путе.

Носаше синове трубећ у трубе
На врата оцу, појућ из снаге,
Оцу што беше осуде благе,
Високо подиже, даде у руке,
Увиде отац све њине муке,
Душе му њихове бејаху драге.

– Увиде отац с немало снаге.

ЦЕЛОСХВАЋЕНИЦА

Тотална у свом акту,
Скромног хоризонта
Својим тежње непостојањем
Обликује и надвладава
Мисаоне противречности
Стеченим принципима душе.
– љубави.

Проничући мишљу,
Имагинативним утиском,
Здраворазумски границе
Оверава, опажа и окива,
И у сенке вечних
Душиних идеја проширује.
– вером.

Коначна у својој
Апсолутној актуелности
Непојмљиви и лаковерни
Они који је обожавају.
Тражилац пута и проналазач
Целосхваћеницу затире.
– надом.

ТУ ГДЕ ДУША ДРЕМА

Ту где душа дрема свио си јој скуте,
Дао све што треба, појио и грејо,
Сама, самој себи самцијата пева:
Боже, драги Боже, мира, мира, мира...

Одметничке душе, души њеној сташе
Отимати санак који она снева,
У пустињи њиној гавран гласно криче,
Говораше, мреше, мира, мира, мира...

Зрно њеног неба с мачем отимаше,
У посуди њеној кап се воде сија,
Хранила се она мрвицама вазда,
Само мир јој Боже, дај јој мира, мира

Песме босих табана – Игор Д. Марковић

КАД ИДЕМ

Кад ме уморе планови
и живот, и људи и они који то нису.
И све оно што бих требао у животу бити.
А нисам ни део тога у слагалици.
Расположен, ни нерасположен.
Ни спреман, ни неспреман.
Не тражим разлог зашто ми се не да.
Сазујем ципеле сиђем низ степенице.
Ставим катанац на врата...
Ослободим из кавеза заточене мисли,
Закључам обавезу у плакар највећом резом.
И пустим с ланца Марковића да шета.
Размакнем широм капке.
Осијам чело зубатим сунцем.
И кренем босих табана низ калдрму мислима на друм.
Идем... Не журим... Идем...
Идем, да опет видим познате незнанце.
Оне које не видех дуго!
Оне којима верујем да ме не испуштају из вида.
Као лоше вести.
Што прате ме непрекидно.
Брижно над небом као бездан.
И оне што са мном деле ноћ и дан.
Са којима се рукујем преко хартије и оловке често.
Када сам пијан.

Да их питам.
Како би то лепо било кад би се и другачије од овога могло?
Када би се могло другачијим бојама од ове?
Зар није било лепше седети у првом реду и уз жагор
комедије уместо кроз сузе гледати живота трагедије.
А онда се скрити у неки ћошак и осмехивати се.
И само посматрати.
Разговарати се са
питањима и одговорима.
Без оправдања.
Без изговора.
Да истих нема ових дана.
Не тражити ништа сем ње.
Само тражити што није дато на сав глас.
Онда... Идем...
Зеницама упрем погледом у плафон.
И спустим поглед доле да окујем под.
Преко полица са поређаним ненаписаним мислима.
причама,
песмама,
заборављеним
сећањима
незавршеном романом
и написаним стиховима.
Брине ме то...
Што не могу да одредим
да ли су лица, предели и ствари
из старих кофера распаковани,
или само као фрагменти већ одсањаног
препознати у новим листовима.

И ја и моја жеља тражимо исто.
Већ изношено, похабано,
по чему ме препознају.
Страхови сакривени у кораку.
преслагани у пређеним километрима
сведоче о новом времену и стварању.
Бацим поглед на сат, још је дан, није касно.
Заклопим празну књигу,
одувам прашину са себе.
Угасим сијалицу и попнем се уз степенице.
Назад на међу људе, међу оних пар који вреде.
Обришем грашке зноја са знојавог чела.
Чувам љубав за још шаку добрих људи.
Знам.
Створен сам за велика дела!

НИЈЕ

Ноћ је најцрња пред зору.
најтиша пред свитање.
Тада звезде умиру на своду
А месец ка дну хита у пуном понору.

Ноћас га није ни било читаву ноћ крио се за јалове облаке.

Ноћ је нацрња пред зору
Ускоро ће и небо у нове одоре.
Стару изношену црнину да промени у бело праскозорје.

Видик је одвећ пуцањ у празно.
Зенице прилике не спознају.
Седефна ноћ је шкрта за илустрацију лепог
Не дарује ништа до сиулете песнику за обману.

Допловиле ми мисли бледог одраза на стаклу у прозору.

Није тешко писати стихове.
– Тешко их је живети.
Није тешко писати песме
– Тешко их је преживети.
Није тешко живети поезију
– Тешко је надживети.

Песме су доказ необорив
Песник не мора бити здрав
– Напротив
Нико се из овог живота није извукао жив.
– Песник не мора бити здрав.
Песник није уметник.

...

ЕСЕЈИ, ОСВРТИ, РЕЦЕНЗИЈЕ

Приказ – Марија Миљковић

БИЉКЕ ГОВОРЕ УМЕСТО НАС

(Ранко Ђинович, *Жудња за тобом*, Филип Вишњић, 2022)

Нова збирка поезије косовскометохијског песника Ранка Ђиновича, под називом *Жудња за тобом*, објављена је у Београду у издавачкој кући „Филип Вишњић“. Ђиновичева песничка остварења објављивана пре ове збирке превођена су на већину словенских, али и на несловенске језике.

Доминантан мотив у збирци *Жудња за тобом*, која броји 87 песама, а што већ на прво читање долази до изражаја, свакако је љубав; најпре љубав према вољеној драгој, а онда и љубав према свом родном крају. Оно што додатно обогаћује ове песме јесу стихови у којима се песник служи симболиком биљака, на шта ће се односити и овај прилог. Наравно, незаобилазно је не поменути драгу и љубав који су два доминантна мотива, а што се може наслутити већ у самом наслову. Ако погледамо Речник синонима, видећемо да *жудња* може значити и: чежња, изгарање, жар, жеља, хтење, воља, тежња, страст и копњење (Ћосић и сарадници 2008: 184). Песник је све ове синониме успео да сублимира у овој једној речи, *ЖУДЊА*, и да нам покаже са чиме се све његово биће бори и шта се осећа док жуди за својом драгом. Већ у првој песми, песник апострофира своју драгу: „Жељо моја“ обратиће јој се; и даље, у целој збирци, он пева: „Љубави моја“, или само „Љубави“; „Жудњо од вишања“, „Ти си увек моје младо вино“, „Ти знаш ко те жељно љуби“, „Ја осим тебе немам чежње друге“, „Живим од чежње исна далеког“, „Од моје чежње мирише соба“ и слично.

Он стиховима показује и своју страст. „Волим твоје небеске очи као задихану светлост на вратима ложнице“; али показује и своју невину жељу: „И само желим да ти очи пољубим“. Песник пева својој вољеној на мртвој стражи. Ово је жудња, рекли бисмо, за познатом драгом, за драгом коју он носи у срцу; он каже: „Дивно је знати тебе, и волети те целу“; његова жудња сведочи о љубави у тренутку растанка. Мотив растанка чест је међу песницима епохе српског романтизма, првенствено га срећемо у поезији Бранка Радичевића. Двоје заљубљених раздвајају се због одласка једног од њих, најчешће на војну, односно у рат. И наш песник (лирски субјект) морао је да оде од једне љубави да би бранио другу своју велику љубав, своју отаџбину, на чији положај упућује атрибуирањем града: „зобрањени град“. Родољубље песник показује употребом топонима (места су у његовој поезији пронашли Призрен и Ораховац) и називима сакралних објеката (Дечани, Грачаница). У једној строфи песник каже: „Украо сам сву ватру твојих очију и не дам љубичици да озебе“. Према Веселину Чајкановићу, историчару народне религије, љубичица има већу магичну снагу него све друго цвеће; обично девојке или жене дају своје суђенику љубичице да би их они увек љубили (Чајкановић 2009: 82). Наведеним стиховима песник (лирски субјект) показује да чува и негује љубав коју осећа те зато он не да љубичици да озебе. Овај цвет срећемо и у песми у којој песник прети месецу који каже да воли његову драгу: „Тако ми Бога, подмазаћу мач што на љубичице мирише, и објавити му рат“. Песник је спреман да се бори, а као своје најјаче оружје наводи љубав. Мач који на љубичице мирише је у ствари љубав коју он осећа према истој жени, а против које је месецу узалуд да се бори. Љубичицама се придружују и млада трешња и купине, јагоде, смиље и босиље. Задржаћу се на купини и стиховима: „Донећу ти купине

са благословом из храма“. У традицијској култури, купина је, између осталог, и „ђаволџе грожђе“ (РСМ 2001: 320). Интересантно је како је купина настала. Заправо, постоји етиолошка скаска о грожђу и купини. Из Божјег малог прста пала је крв на земљу и ту је изникла лоза која се користи за причест. Ђаволу је то тешко пало, па је одсекао себи прст, али, на месту где је пала кап његове крви, никла је купина. Према народном веровању, купину не треба јести пре грожђа, а грожђе пре Преображења када се оно у цркви освештава. У супротном, ђаво се радује ако се купина користи пре грожђа (Сзб 32: 116). Стога је купина и у поезији Ранка Ђиновића морала да буде благословена. У једној од песама пева се: „Ево ти босиљак за твоја њедра“. Босиљак је биљка која је сигуран апотропајон, неизоставан је при различитим лустрацијама и приликом обреда прелаза, а како је забележено, босиљак „је коришћен у љубавној магији као средство за опчињавање, ради чега су га девојке ушивале у поруб хаљине, носећи га стално уза се“ (РСМ 2001: 47). Дарујући својој драгој босиљак за њена недра, лирски субјект показује жељу за трајањем њихове љубави. А, будући да је у традицијској култури српског народа позната широка употреба босиљка у враџбинама и народној медицини, босиљак се може сврстати и у лековиту траву о којој песник такође пева: „Кад те наговарају да ме заборавиш, тражиће ме лековите траве у твојим недрима“, што значи да босиљак који је подарио својој вољеној заиста има тај задатак, ту улогу да чува, или чак, брани љубав која између њих постоји јер, према веровању, „босиљак има улогу да побуди љубав, да осигура брачну верност“ (РСМ 2001: 47). Интересантно је да се босиљак и у традицијској култури готово увек помиње уз смиље, а да им је семантика увек позитивна. Примере удруживања ових двеју биљака налазимо и у песмама међу корицама ове књиге. Навешћу један

пример из српске народне књижевности као дигресију. Заправо, у српској народној књижевности постоји законитост да се зло увек кажњава, а да добро увек бива награђено. У оним сликама који опевају невино палу жртву проналазимо мотив израстања смиља и босиља: „Онде где је њена крвца пала,/ онде расте смиље и босиље./ Онде где је сама собом пала,/ онде се је црква оградила“ (СНП II: 5) Сlike којима је приказана смрт грешника описане су стиховима: „Онде где је њена крвца пала,/ онде расте трње и коприве,/ онде где је сама собом пала,/ онде се је земља провалила“ (СНП II: 5). У поезији Ранка Ђиновића нећемо наићи на коприве, ни на трње, нема, дакле, биљака са негативном семантиком или, како би народ рекао, нема биљака које су „само за ђавола“. У наслову једне песме помиње се вишња. У народним љубавним песмама вишња је симбол нежне и срећне љубави. Жудња од вишања, стога би могла бити жудња за срећном љубављу која је остала у месту где је и његова драга. Један од најпознатијих цветова који симболише љубав свакако је ружа; у песмама Ранка Ђиновића ова биљка је више пута употребљена. Тако, можемо прочитати: „Не дам ја тој црвеној ружи под твојом усном никад да свене“, што се може протумачити као песникова жеља да међусобна страст никада не престане. Или, стаза којом ће се драга однекуд вратити биће посута ружама; драгој се ружа налази на недрима (стр. 61), али се, како песник каже, она недељом може наћи и на његовом реверу. Он ће јој, заједно са хлебом, послати и руже или ће тражити ружу покрај њеног тела; ружа ће се, такође, родити из даха његове драге или ће руже махати из њене руке када ће се, како песник каже, родити најлепши мај. У песми у којој се својој драгој обраћа као прави епски јунак, називајући је својом љубом, песник каже: „Морам да те волим, ти са ружом у загрљају“. Вољена драга, што се да

наслутити из поменутих стихова, је саздана за љубав и стога је немогуће не волети је. Има примера када је песник користио називе биљака да би преко њихове боје дочарао боју, односно лепоту очију своје вољене: „Видим у твом оку бор и кестен“. У исте сврхе, песник употребљава следеће стихове: „Из језера се излива месечина боје твојих очију“, а о њиховој неодређености даље пева: „И драге су ми твоје чудобојне очи“. Поред очију, дочарава се и лепота усана вољене драге; оне се пореде са купином, али им, чак, песник даје и предност: „Заспао бих на твојем длану, твоје усне тражи купина“. Песникова љубав је отворена; он има срце „што не таји да те жели у сваки трен, и увек“. Она је за њега и нестварна жена. Ближећи се крају књиге, песникова назовимо је идеална драга као да прераста у идеалну драгу која је негде далеко, далеко, негде изван овога света. Он ће рећи: „Мирише непорочно младо биље из твоје душе“; „Једна звезда са твојим очима ка мени хита“, „Гледам како се божур расцветава по твојем лицу“, али „И како твој осмех не да биљу да боли“. И у љубавним стиховима песник провлачи/удењује мотиве родољубља; првенствено мислим на божур, цвет за који се верује да је поникао из крви погинулих јунака на пољу Косову, односно у Косовском боју.

Збирка песама Ранка Ђиновића отвара могућности за накнадна и детаљнија ишчитавања јер оставља простор и за тумачења других слика, слике добровољца на ратишту, слике сакралних места у народној традицији (песник помиње огњиште и праг) и слично. Овај прилог само је један поглед којим сам покушала да вам приближим поезију Ранка Ђиновића, коју свакако препоручујем за читање.

Критика – Душан Милујић

ЖИВОТ КАО УЧИТЕЉ ИСТОРИЈЕ

(Приказ романа *Судбина и коментари* Радослава Петковића)

Када је у питању роман *Судбина и коментари*, занимљив је већ и сâм податак да је писац Радослав Петковић већи део радње сместио у Трст почетком деветнаестог столећа.

Довољно је, наиме, рећи да се ради о периоду кад Наполеон Бонапарта незауостављиво шири француску државу и француски утицај на јадранске земље и градове, али и о периоду кад је у Трсту живео најмање један културни делатник чије је име златним словима уписано у српску повест.

Пошто је ионако познато да тек понешто постаје историја, док се сва остала прошлост претвара у сенку и ништавило, Петковић је тематизацијом српске трговачке колоније у Трсту вратио из заборавља бројна имена која се у историографији углавном заобилазе, али без чијег удела не би било ни оних догађаја који су забележени као епохални.

Увевши у радњу посредно грофа Ђорђа Бранковића, а непосредно Доситеја Обрадовића, Петковић је и на личности које је историја запамтила бацио ново светло, не допустивши да имена заиста постану сенке које се само помињу и цитирају, а о којима се суштински не зна много.

Најбоље се једна средина, један менталитет, па и један народ сагледава очима странаца, па се стога и у

роману Судбина и коментари Трст Наполеоновог времена сагледава првенствено из угла једног Руса, који је иначе српског порекла, као што је и Будимпешта средином двадесетог века виђена очима једног Србина и једног Мађара српског порекла.

Може се условно рећи да је Петковић наставио тамо где је Милош Црњански застао на крају Друге књиге Сеоба, јер док је Црњански писао о скрајнутим и тек асимилованим гранама српског народа средином осамнаестог века, Петковић је писао о давно русификованим и мађаризованим потомцима Срба који су пред Турцима најпре бежали у Угарску и Аустрију, а потом пред аустријском културном и, што је још важније, верском пропагандом бежали у Русију.

Иако две љубавне приче и два оружана сукоба теку у потпуно различитим временима, и то у размаку од сто педесет година, већ је и сличним именима успостављена својеврсна веза између ликова који се никада нису срели, али чије судбине потврђују стару тезу да се историја понавља, од Павела до Павла, од Волкова до Вуковића, и од Спиридона до Спиридона.

Са друге стране, умногоме се оповргава теза о историји као учитељици живота, јер се у роману Судбина и коментари историја прилагођава свакој судбини, па као да сама историја учи на примеру појединца, што није необично, нарочито ако се зна да су многи стари писци, као и сâм гроф Ђорђе Бранковић, прилагођавали историју својим потребама, а сопственој судбини умели да се на прави начин супротставе.

Иако су у роману приказане две средине и два времена — најпре Трст у годинама Наполеонових ратова, а потом и Будимпешта у данима совјетске интервенције — ипак

се из сваког реда нескривено намеће још једно време – оно време током којег је писац стварао свој роман.

Ако се наведе да је роман први пут објављен 1993, онда се у тршћанским трговцима, који су на раскрсници зарађених сила, и у бившем мађарском грофу, који је променио неколико држава иако је живео на једном месту, још лакше уочавају пишчеве референце на актуелни тренутак.

Пошто се писац ионако није скривао од читалаца и пошто је неретко уносио цитате који су заузели читаве пасусе, а кроз поједине опаске дао и есејистичку ноту приповедању, роман Судбина и коментари је и самим својим стилем одао признање литератури и ствараоцима српског барока, чувајући тако од заборава не само појединачне судбине, него и целу једну епоху – јер ако се не може променити што је та епоха била мање-више физички удаљена од средишњег простора српског народног бића, може се исправити пропуст што је српски барок дуго остао неприметан на историјској линији српске литературе између Константина Филозофа и Доситеја Обрадовића.

Осврт на Андрићеву *Госпођицу* – Јованка Дракулић

(Из угла психоаналитичке теорије)

УВОД

Андрићева Госпођица је дјело кроз које можемо изучавати психоаналитичку теорију. „Књижевна теорија сама по себи мање је предмет интелектуалних истраживања, а више специфични облик виђења савремене повијести“ (Иглтон [Eagleton] 1987: 128).

Како то дјело одабере теорију изучавања, покушаћемо објаснити на примјеру Андрићеве Госпођице. Ако се трудимо да разумијемо живот и поступке јунакиње Рајке Радаковић, морамо се служити психоанализом. „Психоанализа, правац или метода савремене психологије која настоји објаснити сав душевни човеков живот утицајем подсвести и нагона (у првом реду сексуалног)“ (Речник српскохрватскога књижевног језика V 1973: 279). Међутим, ово не значи да Госпођицу не можемо тумачити и кроз неку другу књижевну теорију. Андрићева дјела су сложена и свако можемо изучавати из угла великог броја књижевних теорија. „За Андрића је писање као рад преље, као посао рудара, копање у мрачном тунелу“ (Братић 1996: 115). Зато су и личности у његовим дјелима изузетно богате и сложене па анализи њихове психе приступамо озбиљним методама. „Слике најразличитијих људских судбина показују да је за Иву Андрића сваки човек за себе посебна загонетка, те да је у његовом делу многоструко обогаћен појам човека“ (Башчаревић 2008: 7).

Да бисмо разумјели карактер Госпођице, приказујемо је сликајући њену унутрашњу борбу. Ни приближно није јака она борба коју Госпођица води са свијетом као она која се одвија у њој самој. Која ће енергија превагнути и у шта ће претворити њен живот, видјећемо ако Рајку Радаковић анализирамо у оквиру односа Ероса и Танатоса.

Водиће Госпођица бројне бојеве, али борба за њено Јаство, она која се уједно одвија између прошлости и садашњости, биће најјача. Овај раскорак, а нарочито раскреница на којој ће се наћи, одредиће њену личност. При анализи њеног Јаства, разгрнућемо слојеве личности и приказати их и по Фројду и по Јунгу, а нарочито кроз архетип тврдице. „Архетип (грч. *archetypos* – праобразац) – у Јунговој теорији (од 1919. године) скривена представа укорењена у колективно несвесном која влада људском психом“ (Буржињска и Марковски 2009: 65).

Бројни су примјери архетипова у Андрићевим дјелима. Ако посматрамо лик Рајке Радаковић, наметнуће нам се два архетипа: архетип тврдице и жртве. Овдје, у бићу главне јунакиње и ова два архетипа се надмећу и сваки тражи превагу. Један условљава други. „Архетипови као колективно несвесно човечанства, сведоче да у разноликости људског света има јединства и сличности. У неким најдубљим слојевима људски духовни свет је, организован на парадигматским односима, као и свет природе“ (Милосављевић 2006: 210). Кроз архетип тврдице, који је доминантан, писац отвара цијелу причу сликајући пут замршен попут паукове мреже у који ће се Госпођица сама упецати и постати својом жртвом. „Звала се Рајка Радаковић, била је родом из Сарајева, а живела је у тој кући већ петнаестак година и важила је као тврдица и особењак“ (Андрић 1964: 9). Тврдичлик је отров од кога

ће Госпођица умријети. Међутим, много је опаснији и погубнији архетип жртве. Поред архетипова, кад је ријеч о Јунговој подјели, посматрали смо нашу јунакињу и као интровертни тип личности.

Што се тиче Фројдове анализе, издвојили смо слојеве личности главне јунакиње пратећи њен душевни живот. „Душевни живот обухваћа више ступњева (несвјесно, подсвјесно, свјесно) којима одговарају одређени психички системи“ (Енциклопедија лексикографског завода 5 1969: 320). Како изгледа равнотежа међу егом, суперегом и идом, приказаћемо кренувши од дјетињства као окоснице бића и на крају заокружити анализом снова. „Снови су у сваком случају довољна потврда о зачудној домишљатости несвјесног које ће попут лијена кухара, од мало састојака скухати добру чорбу: зачин који му недостаје замијенит ће другим, задовољавајући се свиме што је тога јутра нашао на тржници“ (Иглтон 1987: 106). Читав живот наше јунакиње можемо посматрати као сан. Она има двојаке сниове: оне док спава и оне кад је будна. Њена реалност је сва у служби једном сну — сну о милиону. Сваки њен уздах, буђење, снивање — све је подређено том сну у који се сама уткала. „Сан, као и кухар, опортунистички користи 'дневну залиху' па догађаје што су се збили дању мијеша с осјетима у сну и сликама извученим из дубина спавачева дјетињства“ (Исто 1987: 106). Сви дневни доживљаји које Рајка Радаковић доживи не разликују се много од оних које живи у сну, па је тешко различити и њој самој да ли сања или је ипак будна. „Тад је један сан имао власт над њом и испуњавао је маштањима. Наравно, не маштањима о љубави или проводу, него о средствима и начинима како да се новац стече и стечено увећа и сачува“ (31). Кроз тумачење снова Рајке Радаковић нарочито нам је откривен њен главни „сан“ — сан о милиону.

Управо ће овај сан Госпођицу учинити својим робом, постаће јој порок. Тако ће, да би га испунила, Рајка Радаковић створити своје позориште. Биће то сурово позорје лихварке Рајке, на чијим ће се даскама одлучити многе судбине и одиграти одлучујуће представе. А главни мотив и покретач среће њене биће новац. „Кад би реч 'срећа' имала неког значења у њеном животу, могло би се рећи да је у тим данима она била потпуно срећна, срећом кртице која слепо рије кроз мрак и тишину меке земље у којој има доста хране а нема препрека ни опасности“ (101). Храна која је покретала нашу јунакињу и водила је до циља био је новац. Само је пред њим дрхтала и имала поштовања.

Пратећи порок и сан, односно заљубљеност у остварење тог сна, долазимо до очеве опроштајне поруке. То нас је вратило на почетак, јер сада није јасно да ли је очева порука на самрти за ћерку била клетва или благослов. Биће Рајкино подијелиће се на два свијета – онај који ће обликовати љубав према новцу, тј. дубоки порок и онај наслијеђени, који ће јој пренијети отац, тј. мржња као наслеђе.

Приликом склапања мозаика личности јунакиње Рајке Радаковић, настојали смо докучити како функционише психа. „Анализа, како то Фројд зове, психичког апарата подсећа на растављање неког механизма који је престао да функционише како треба“ (Буржињска и Марковски 2009: 53). Задатак психоанализе је управо тај да нас доведе до разгртања слојева личности наше јунакиње. „Психоанализа је, дакле, терапија, јер лечи поремећаје психичког живота откривајући њихове скривене узроке (зато је херменеутика); такође је и метапсихологија јер излази изван оквира предмета психолошких истраживања (свест)“ (Исто 2009: 53). Посматрајући Госпођицу из угла психоаналитичке теорије, учили смо

последницу и у раду смо се бавили анализом узрока скривених нагона и поступака главног лика. „Тумачење књижевног дела које се заснива на разматрању свих оних елемената који су изван самог дела али су у мање или више тесној вези с његовим постанком, уметничком генезом и значењем“ (Речник књижевних термина 1986: 755). Кроз спољашње проучавање књижевног текста трагали смо за дубљим сагледавањем свјесног и несвјесног, за потиснутим нагонима посматрајући аутора, текст и читаоца у једној широј анализи.

РАЈКА ИЗМЕЂУ ЕРОСА И ТАНАТОСА

Госпођица је сложена личност. Њен животни пут није бројао много догађаја, али је у њеном бићу одиграно превише борби. Од дјетињства се налазила на раскршћима која су у ствари за њу била дубоки ломови. Тако се у њој сукобљавају двије најснажније енергије — Ерос и Танатос. „У човеку, по Фројду постоје и две енергије које управљају његовим поступцима: Ерос, нагон за животом, за љубављу, за стварањем и рађањем, и Танатос, нагон за смрћу, разарањем, уништавањем итд.“ (Милосављевић 2006: 124). Видимо да су ове енергије супротне. Није тешко закључити ни да их сви људи имају и носе у себи. „Обе енергије човеку су потребне. Проблеми настају кад се изгуби равнотежа између њих“ (Исто 2006: 124). Остаје нам да издвојимо ону којој припада биће Госпођице. У сукобу ове двије енергије, Ерос је потиснут и Танатос влада јунакињом.

Иако она настоји да досегне свој идеал, и није директно настројена ка смрти и уништавању, видимо куда је води тај њен пут. Одвешће је у самоћу и отуђеност коју је најбоље

описала њена стрина Госпава: „Расте као крушка дивљака, далеко од пута да ником од ње ни сјене нема“ (67). Пут наше јунакиње поплочан је енергијом Танатоса и сваки њен корак, било да мислимо на физички или умни, води у један простор тмурне енергије која је запосјела Рајку и избија из њене личности. Све око ње је потпало у чамотињу и сивило. У сивилу она обитава. „Све у тој соби, од зидова до намештаја, носи печат нехата и запуштености, као да у њој живи слеп човек или неко ко је савршено равнодушан према стварима овог света и ко се њима служи јер мора и само колико мора...“ (15). Ово сивило излива се и из њене душе. Она је у њему заточена као у „гробници“. Жива је и креће се и ради свим својим снагама оно што мисли да треба, а с друге стране као да настоји да себи ускрати живот тим својим отуђењем. То се у њој боре Ерос и Танатос, односно живот и смрт као и у сваком од нас. „То је наша неуморна везаност за свијет (ерос) заробљена нагоном за смрћу (танатос)“ (Иглтон 1987: 122).

Вођена силама таме она ће венути лагано. Како вријеме буде протицало, нагони Танатоса ће све јаче исијавати из ње и њених поступака. Та деструктивност ће највише штете донијети њој самој, али и њеној мајци. Рајка ће се изгубити у свом свијету. „Будећи се нагло и болно, са срцем које оштро и неправилно бије, долазила је сама себи изгубљена у тој ноћи, неучка и беспомоћна као никад дотле, потпуно избачена из досадашњег тока живота и начина мишљења, тако да не може да схвати ни свет око себе ни себе у њему“ (114). Неће се више Рајка ни вратити у стари „ток живота“, али ће сигурно ићи ка поништењу свих животних дамара и доћи ће у загрљај смрти. Биолошка енергија нас гура да нађемо у себи снаге за живот и кад је то најтеже. За нашу Госпођицу важи обрнут пут; она ће себи разорити здравље. Срчана мана

ће бити опомена да срља у пропаст. Наравно, и то ће све вријеме игнорисати.

Рајку Радаковић ће баш та мржња према свему гурнути у загрљај Танатосу, она мржња коју је понијела као опроштај од оца, то ће је обликовати и учинити робом уништителачке мисли и енергије. „Један живот је опустошен у мржњи и фанатизму. Андрић је уочио дивљу силу мржње која се гаји у оним срединама у којима се освета предаје у наследство“ (Глигорић 1981: 191). Госпођица је дозволила да њен живот постане плијен, али је тиме угрозила и опустошила не само свој већ и мајчин живот. Мајка ће све вријеме патити поред ње, али ће јој остати мајка без обзира на све. То ће њену патњу учинити много страшнијом. „Тако је старица понављала као мелодију без краја те древне и обичне речи које само у мајчиним устима добивају живот и право значење, и њихала на крилу своју велику ћерку, лако и вешто као да је одувек само то радила и као да није више од тридесет година живела поред ње, жељна свега а нарочито топле речи и отворена погледа“ (190). Расле су и развијале се енергије Танатоса у Госпођици и водиле је полако, али сигурно ка пропадању. Она је тежину свог пута подносила увјерена да не гријешу, да газу право и стално се опомињала на очеве ријечи и оно што је проживјела кроз његов пад да би себе увјерила у снагу те водиле своје. Њена сила разарања одвешће и мајку с пута среће и радости. Увешће је у чамотињу животну гдје ће „животарити“ тридесетак година бауљајући у лавиринту пропадања. „Човек пропада у Госпођици под дејством те мрачне силе која иначе разара, подмукла и анонимна, многе животе сличне њеном“ (Глигорић 1981: 191).

Живот неће од Рајке одустати све док је мајка жива. Ерос ће нападати Танатос и трудиће се да га ослаби. Мајка

није једини просјев енергије доброг. Ту је и ујак Владо, који ће у Рајкино срце унијети једино зрневље животне радости. „То је онај њен ведри, безбрижни и лакомислени ујак, 'дајца Владо', песник у души, који је успео да чарима своје људске природе за тренутак откриви њено залеђено срце“ (Исто 1981: 190). Нагон за животом он јој је усађивао; вукао ју је из рупе у коју се бацила. Покушавао је да љубављу помјери њена мјерила и зидине које је подигла. Он је, дакле, био у Рајкином животу онај нагон Ероса и покушај спаса из дубине пропадања. Све оно што се Госпођица трудила да не буде и да одбаци, био је Владо. „Он, леп, насмејан, у белом оделу од јапанске свиле, са ружом у рупици од капута, а она, мрка, усукана, са фризуром која нема имена и са сукњом која је дужа позади него спреда“ (40). Вољела је Госпођица свог ујака, вјероватно највише од свих и најискреније. Он је доказ да се борила против љубави и живота, да је, вјероватно, посустајала јер се душа радо наслања на оно што је лијепо. Једино свјетло у пустоши овог живота био је он. Искре њежности је задржала и у сјећању. „Ако има нешто што је више и светлије у овом њеном животу, сачињеном од ситних брига, штедње, рада и пркосне самоће, то је сећање на тог ујака. У том сећању сачувало се оно мало несебичног бола и чисте, женске нежности за колико је она по свом особењачком и суровом начину живота и по својој настраној природи била способна“ (29). И Рајка је њежно биће, жена, која се трудила да изгради свој штит и да тим нагонима Ероса не дозволи да се икад помоле. Једино свјетло у свој тој тмини били су „дајца Владо“ и њена мајка.

Свијет се „уротио“ против Госпођице. Сама историја донијела је тешка времена и преломне догађаје. Ратно стање и улога историје употпунише свијет пакла у коме је обитавала Рајка Радаковић. „Оваквима као што је Госпођица свет мора

врло често да изгледа као пакао“ (122). Све је повезано са свим. Тако је у животном позоришту. Како се све увезује у историјском погледу, физичком, тако се све прожима и на емотивном плану. „Ерос или сполна енергија је снага која гради повијест, али је она спутана трагичним протурјечјем према Танатосу, то јест нагону за смрћу. Ми стремимо према напријед само зато да бисмо се непрестано враћали унатраг, тежећи повратку у подсвјесно стање“ (Иглтон 1987: 108). Тако Госпођица ред по ред слаже себи гроб, пропада и потпада под нагоне самоуништења, а да тога није свјесна. Пут који је одабрала истргнуће је скроз из окриља Ероса и бацити у загрљај Танатосу, који ће је лагано јести, залогат по залогат.

БОРБА ЗА СВОЈЕ *ЈАСТВО*

Рашчлањењу сложене Рајкине личности, приступили смо примјењујући Фројдово и Јунгово учење. Какав је однос наше јунакиње према прошлости, а какав према будућности, покушали смо докучити јер нам је то важно за тумачење Госпођице као загонетног бића и сагледавања њеног Јаства.

„Сваки човек, по Јунгу, носи у себи 'персону' и 'сенку' своје личности. Персона је онај део личности који хоће да се истакне, покаже, учини јавним. Сенка, је обратно, онај део личности који хоће да се прикрије“ (Милосављевић 2006: 125). Сад је све јасно. Госпођица је сјенка своје личности и она има веома сложено Јаство. Анализирали смо је почевши од дјетињства. Рајкин однос према дјетињству за њу је више болан, због сјећања на очево банкротство и све његове посљедице. Обиљежја њеног дјетињства су крхка, несигурна и тешка. „Основно устројство

несвесног Фројд је видео у човековом детињству. Јунг је загонетку човекове личности више ишчитавао из његовог односа према будућности, из потребе да догради и заокружи своју личност, да оствари своје Јаство“ (Исто 2006: 125). Прошлост нам је темељ будућности. На крхотинама дјетињства, Рајка не може изградити срећну будућност.

Дјетињства такорећи нема. Одрасла је са петнаест година. Отац је центар њене празне будућности и њеног Јаства које је само један празан круг. „У одраслог човјека сањарења су сурогат или замјена за игре из доба дјетињства“ (Мартиновић 2012: 14). Дјетињство ће бити пут за даље, одскачна даска на страну коју ће за њу отац већ припремити. Његов завјет за њу ће бити проклетство; као нека врста уцјене, јер Рајка, кћер јединица, која је за оца била „синак“, неће хтјети да га изневјери. „Не, немој плакати, ти си мој велики син, све ћеш ти лепо и паметно извести и урадити“ (23). Он је за њу био њен тата, као Бог. Отац је овога пута своје дијете послао у бесмисао. „А тај човек, велик и диван у њеним очима, био је њен тата, узимао је после ручка и вечере на крило, исто као кад јој је било шест година, гладио је по коси и питао топлим гласом: 'Шта си данас радио, синак?'“ (20). Схватајући ово видимо да је отац био тај који је Рајкино дјетињство учинио једним крхким темељом за будућност. Одатле долази и свака њена борба у одрицању правих вриједности да би оправдала своје поступке. „Девојчица је тек навршила петнаесту годину, и до тада повучена, узоблиљила се и увукла у себе потпуно“ (26). Од тог тренутка, за Госпођицу престаје дјетињство. Она се мијења нагло и постаје хладна, чудна и неприступачна особа. „А ту се и њена судбина пресекла и окренула“ (21). Заогрнута собом и својом тмином, она

остаје роб очевог завјета. Њени поступци су у ствари бјекство. Она је једно изгубљено дијете чији је плач без суза.

Анализом смо разложили личност Рајкину на его, суперего и ид и дали увид у њено Јаство кроз ова три важна „прозора“. Како је Фројд тумачио људску психу разлажући је на наведене компоненте, примјењивали смо у овом раду. „’Его’ је највећим дијелом свјесни дио психе који се бави спољашњом реалношћу, ’ид’ је резервоар несвјесног, а ’суперего’ чине родитељске забране и захтјеви, односно морална савјест“ (Мартиновић 2012: 12). Его Госпођице одређује љубав према новцу. То је њен контакт с реалношћу. Она опажа, учи и предаје се само ономе што има било какве везе с новцем. Њена мишљења и памћења своде се на новац. Она се сва претворила у новац. Он је веже и с околином у којој живи, са Сарајевом од те 1906. године. „Али све те разне и различите класе, вере, народности и друштвене групе имају једну заједничку црту: свима треба новца и свима много више од онога што имају“ (51). Оваква је околина у којој она живи, а свијет око ње не постоји. Она је за себе изградила посебан, свој, ограђен јединим заједничким са друштвом — парама.

С друге стране, њену личност одређује и мржња. Она мисли да је свјесна те мржње која је покреће, али у ствари мржња је саставни дио њеног ида. Ид је складиште несвјесног, а мржњу је наслиједила. Самим тим што јој је она дио наслеђа, представља несвјесно. „Das Unbewusste (оно што је несвесно) јесте *репрезент нагона*“ (Буржињска и Марковски 2009: 55). Кад посматрамо нагоне кроз Госпођицу, видимо специфичан слијед. Основни нагони (глад, жеђ, спавање, секс) потиснути су, засјењени су нагоном задовољства према стицању и штедњи. Одрицање од свега уопште јој не пада тешко и сву своју енергију она усмјерава на тај једини нагон.

„Пође да дода још мало угља, па се одмах трже, као да је хтела да уради неко велико и непоправљиво зло, стегну зубе и храбро се врати на своје место“ (19). Њен живот наличи животу једног испосника.

Кад посматрамо суперега као дио личности у коме се огледа однос са друштвеном средином, није нам тешко примијетити да се Рајка Радаковић одрекла заједништва с људима. Тако је друштво одбацило њу. Живјеће у Стишкој улици иза „гвоздених пречага“ као странац и отуђеник. „Старији становници Стишке улице, они који су дошли пре него што су се изградиле нове куће са више спратова и населио нов и непознат свет, познају је по имену, али је сви, већ одавно, зову једноставно Госпођицом“ (13). Ово јој је име и тиме је она обезличена, али и означена, а тиме и изопштена и гурнута на маргину друштва. Друштвене норме и обичаји који су веома важни за тумачење суперега, Госпођица је занемарила. Они у њеном животу постоје само кроз очеву васпитну поруку. Дакле, много су снажни јер та порука њу одређује у потпуности, а њено одрицање од друштвених норми бива контраст и снажан вид унутарње борбе. „У пореклу њене изолираности лежала је породична драма. Видела је у детињству оца који јој је импоновао дарезљивошћу свога срца, превареног, посрамљеног, у животној борби пораженог“ (Глигорић 1981: 189).

Сама, у жељи да се одвоји, она живи с мржњом и нетрпељивошћу према свима. Њен живот иде у супротном правцу: сви иду за животом, а она против њега. „Све то што је за друге људе било суштина и смисао живота, биле су за њу само сметње да се мирно живи и правилно ради“ (93). Тако је Рајка Радаковић сама удружила против себе и оно несвјесно и оно подсвјесно. Чак је ни просјевни морала, оне неке чудне

кривице коју ће на моменте расвјетљавати, неће је вратити друштву ни њој самој. „Отуђиће се и од друштвене и од породичне заједнице, посећи све везе са спољним светом, и остаће на крају сама са својим новцем, жива сахрањена у рушевинама свог личног живота“ (Глигорић 1981: 190). Људска психа је сложен механизам и ако се уроти против човјека, онда он сигурно постаје губитник. Госпођица је свом нагону према штедњи и тврдичењу дала примат над својим бићем. Пошто су нагони главни покретачи бића, исход је овакав. „Јер, ко се сам одвоји од друштва, друштво га искључи без жаљења и без много нуткања и још се побрине да му заувек онемогући повратак, све да се и предомисли“ (27). Посљедње нити којима ће бити везана за сарајевску средину, оне најтање, покидаће кад се одроди од себе саме и народа свога. Питањем шта она има са српским студентима и истицањем црне заставе на кући и магази, она ће посјећи све мостове.

Све се сада помијешало. „Свест (Sv), уско везана с перцепцијом, повезује нас са светом и налаже нам да делујемо према рационалним критеријумима“ (Буржињска и Марковски 2009: 54). Тешко је разлучити свјесно од несвјесног и подсвјесног. „Подсвест (Psv) крије у себи оно што потенцијално може бити освешћено (памћење, знање) и ту настаје вербализација несвесних представа“ (Исто 2009: 55). Ментално наше јунакиње је тамна сфера коју је немогуће одгонетнути. Можда ниједна ментална људска сфера и не може бити откључана до краја. „Несвесно (Nsv) у себи садржи све оно што никада не може бити освешћено и што припада нагонској (биолошкој) сфери, што ствара потиснуте садржаје који никада нису доспели до Подсвести“ (Исто 2009: 55). Госпођица живи у свом свијету који је учинила туђим и далеким и с мушком снагом

и истрајношћу прати свој циљ. На њеном бићу своје побједе исписаће тама и животна тежина самоће.

Осврнувши се на Јунгову подјелу, увиђамо значај прожимања два типа личности када је у питању Рајка Радаковић: „екстравертне (окренуте спољашњем свету, активне) и на интровертне (окренуте унутрашњем свету, контемплативне, пасивне)“ (Милосављевић 2006: 125). Опет имамо прожимање особина ова два типа. Ништа не може да се посматра искључиво.

Госпођица је окренута у свој свијет; посвећена свом неком скројеном битисању, пасивна за све око себе. Ипак, за свој сан и визију о њему, она је и више него активна. Ова особина је сврстава у интровертни интуитивни тип. „Његов суд омогућује му, свакако више пута само неодређено, да сазна да је он као човек, као целина, некако унесен у своју визију, да је она нешто што може не само да се посматра него што би могло и да постане живот субјекта. Због тог сазнања осећа се обавезним да своју визију преобличи у свој властити живот“ (Јунг 1978: 438). Пратећи интуицију као једну од основних карика интровертности Рајкине личности, долазимо до архетипа жртве. Уколико покушавамо сагледати Јунгове теоријске темеље, упознали смо се с архетипом, то јест с колективним несвјесним. „Данас, међутим, преовлађује шире схватање архетипа, по коме та категорија обухвата све битне и трајне људске типове и ситуације које се стално понављају у књижевним делима разних народа и времена: ликове хероја, издајника, строгог оца, зле маћехе, жене као љубавнице, заводнице, мајке, итд.“ (РКТ 1986: 45). Увидјели смо већ архетип жене тврдице и архетип жртве.

Често смо се у дјелима сусретали с ликовима тврдицама, али Андрић иде овдје још даље и гради нам жену тврдицу. Постепено нам отвара карте и ми гледамо како се јунакиња увлачи у сам порок и како је он обузима у потпуности. „Госпођица је почела да осећа сласт коју таквим као што је она даје 'пара која се коти', оно хладно пијанство које потпуно греје и обасјава зеленаше по влажним магазима, боље од сунца и лепше од пролећа“ (52). Порок је рођен и његове клице се брзо шире узимајући свој данак. Рајка Радаковић постаје алава на добитак и велика циција кад је било шта материјално у питању. Њено биће се мијења до непрепознатљивог. „Фанатизам тврдичења, трагично зачет у самртничком ропцу, деформише биће ове жене. Он затвара свој живот, закључава се у гробну усамљеност, постаје неприступачна не само за људе, већ и за све лепоте и радости живота“ (Глигорић 1981: 190). Госпођица је интровертни тип личности који је сва своја дјела и мишљења удружио у циљу свог пропадања. Тешко је ово пропадање и дуготрајно. На њега ништа не указује јер су све енергије усмјерене у сврху једног посла — гомилања новца. Анализирајући интровертну личност, увидјели смо да она има више варијанти. Интровертна личност која мисли још је једна од врста коју приписујемо Госпођици. Кроз овај тип личности споменућемо и важне ликове који су се залагали за Рајку: кум Михаило, директор банке Пајер, Весо и Рафо Конфорти. Однос према овим ликовима је такође необичан. Госпођица је и кроз њих гледала само себе и своју корист. „Може ту да буде учтивости, љубазности и уљудности, али чешће с нарочитим укусом извеснога неспокојства, које иза тога открива једну намеру, наиме намеру обезоружања противника. Он треба да се умири или ућутка, јер би могао уносити неред“ (Јунг 1978: 418). Она је све видјела као противнике

свога сна. Зато је често била притворна како би изнудила или мишљење или неку другу врсту користи за своје скривене на-мјере.

Тешко је носити овакво бреме. Нису њена плећа била слаба, али сам начин гушења свега лијепог што једну жену чини љепшом и срећнијом, показује нам Рајкину крхкост. Наслијеђена мржња, главни разарач бића изнутра, носи читаву слику предака, тешких искустава и пораза; и овдје, у Госпођици, показује се као архетип жртве. „Идентификација с оцем, на пример, значи практички усвајање начина и поступања очеве, као кад би син био оцу једнака, а не од оца различита индивидуалност“ (Исто 1978: 475). Отац је пресудио својим завјетом своје „сину“. Од тог поштовања очеве ријечи, Рајка Радаковић закључава срце и гледа само пред ноге; гази сигурно стопама тврдице и иде у бесмисао, као жртва. Очеве ријечи су њој увијек блиске, као опомена. Она је с њима постала једно. „Идентификација се разликује од 'имитације' по томе што је идентификација 'несвесна имитација', док је имитација свесно подражавање“ (Исто 1978: 475). На овај начин Рајка Радаковић је други пут обезличена као онда кад је прозвана умјесто именом, само Госпођицом.

Покушали смо одгонетнути личност наше јунакиње и кроз Фројдову и кроз Јунгову теорију. „Фројд је имао у виду индивидуално несвесно, а Јунг је поред индивидуално несвесног, имао у виду и колективно несвесно, тј. архетипове“ (Милосављевић 2006: 125). Оба учења су сложена и тешка. Тешко их је и докучити на потпун начин. Тумачење дјела одвело нас је на трагање за два поменута архетипа. Снажно их је писац приказао те је и занимљиво покушавати одгонетати њихово значење, сврху и дубину.

„Архетипови су тако за Јунга неки облик подсвјесне психичке енергије, облици који се манифестују у симболима сна, митова и умјетности“ (Солар 2005: 273). Пратећи све ове одлике, гледамо на Госпођицу као Прометеја, изгубљену у свом миту, огрнуту жртвеним плаштом. Тако она нестаје, тоне у своме бићу док мисли за себе да је ствара-лац.

Видимо сада слику Јаства Рајке Радаковић. Како и у којој мјери је њена личност заокружена и испуњена? Приказали смо је од коријена бића кренувши из извора, дјетињства. Пратили смо утицаје на развој њен сагледане у инстинктивним нагонима, у несвјесном, у њеној борби за потискивањима која су њен одбрамбени механизам и дошли до краја. „Као терапија и метапсихологија, психоанализа је истовремено и антропологија јер се изјашњава о томе шта је човек и како се он односи према свету“ (Буржињска и Марковски 2009: 53). Сагледали смо њено Јаство проучавајући јој личност као празан круг без садржаја. Јаство без садржине — као живот без смисла.

САН О МИЛИОНУ — „ТУМАЧЕЊЕ“ ГОСПОЋИ-ЧИНОГ СНА

Видјели смо већ да је Госпођица имала један сан. „Одговор на питање шта је и како је формиран сан омогућава да се разуме његова улога у психичком животу човека и да се пронађе прелаз између психоанализе и књижевног истраживања“ (Исто 2009: 59). Анализирајући сан као сложену структуру приказали смо и сложеност психе јунакиње. У сну се може провалити из несвјесног у свјесно и прелазити из

једне сфере у другу. Међутим, у њему ће се огледати и најдубље спавачеве жеље. Госпођица ће имати и сан, тј. циљ животни, а испољаваће га у сновима, тј. стању које наступа кад спава. „У нормалним околностима, у подсвијест потиснути доживљаји дају се у 'психопатологији свакидашњег живота': у говорним омашкама, практичним забунама, заборављању итд. а нарочито у симболима снова“ (ЕЛЗ 5 1969: 320). Све ово се код Госпођице окреће укруг. Тако, тумачећи њене снове можемо прићи центру у виду концентричних кругова, који се без престанка врте само око једног појма – око милиона. Овај круг, који смо разложили, почиње од губитка вољене особе. Изазван дубоким болом и разочарењем креће да се грана и дијели доводећи до „тупости“ наступа у каснијем животу. До те мјере ће се усложнити да у појединим тренуцима Госпођица неће знати да ли спава или је будна. Траума из дјетињства прва је карика у низу која води до читања сна.

Страст за новцем водила је овој жени. „Човек који служи својој страсти жели да остане невиђен и незнан, насамо са предметом своје страсти, и о свему другом воли и уме више и боље да говори него о ономе што је главни предмет његових мисли и жеља. Чак и порок има свој стид и образе, иако наопаке и необичне“ (198). Ширење ове страсти води од штедње која је идеал; затим иде у тврдичење, да би одатле прерастао у робовање којим господаре пријетње и утваре. Утонула је у сивило. Мисли су јој постале пренапрегнуте. „Само се бора међу очима удвостручила и показивала да мисли напрегнуто“ (47). Тешке мисли се роје по њеној глави од како је почела да слаже и умножава новац. Стално је оживљавала неке пријетње као да је крива. Сан о милиону и његов раст био је као њено чедо које треба заштитити. Одатле силна брига, али и смјена емоција. Могло би се рећи да је некад

мислила и о љубавној срећи и јадима у заносу. Њена љубав био је милион. Сањајући о њему она „лебди“. „То је тренутак савршене среће, кад са висине постигнутог милиона осећа да не дели више судбину већине људи и да није везана законима утакмице у којој се недостојна гомила савија и гуша“ (75). Она бјежи од могућности да јој се догоди оно што се десило њеном оцу. Још је истрајнија у својим настојањима и у вијек се враћа очевим ријечима као да јој треба одобрење. Сад су нам се опет наметнуле очеве ријечи из више углова. Јесу ли оне аманет или проклетство или Рајкин избор? Весо јој је можда најбоље одговорио: „Ти се све заклањаш за благослов који ти је отац дао на самртном часу, али то што ја видим није благослов него проклетство. Никад ти то што радиш покојни газда не би одобрио нити је то могла бити његова жеља и намјера“ (69). Унутрашњи сукоби Рајкини воде нас до њених снова. Она није свјесна својих вјеровања, жеља и страхова у оној мјери у којој они дјелују на њено понашање.

Гдје је њена сврха као човјека? Сва се уткала у материјално и борбу за њега. Њен однос према свему што је окружује знатно се измијенио: како је жеља и сам милион растао, тако се свијет и реално битисање у њему смањивало. Ни ту није крај. Толика је била њена љубав према новцу да је оживјела и сан о сну. „Није то први пут да она снива сан о сну о милиону“ (74). Сан је удаљава од стварности. Ратне године она види као горчину која је успорава у њеном послу. Већ одавно робује сну.

Сан о милиону је њена најдубља жеља. Она се испољава и у правим сновима. Њиховом тумачењу помогло је то што смо се осврнули на будни „сан“ о милиону. Толико ће је закупити и испунити да ће њени највећи страхови почети да оживљавају док спава. Постаће то права мора. У

сну она доживљава да новца више нема, да нема ни појма о њему; једноставно да више не постоји, „нестало је новца, не не постоји више и не важи, нигде и ни под којим видом“ (115). Најгори Госпођичин сан испољио се живо у сну. Зашто најгори? Једноставно, она би изгубила ионако изгубљен смисао живота кад би се остварио овај њен најгори сан.

Кад оде у Београд, она ће се удаљити од сна о милиону. Њени прави снови ће пратити слијед њених мисли, ломова и болова. Водиће она и имагинарне операције о својим приходима и расходима биљежећи их у једној књизи. Однос између јаве и снова остаће танак. „Сан је налик на реченицу која не може наћи свој завршетак. Freud стално долази с уломцима нечега што је већ било испричано, и стално додаје значење на значење (Лешић 2003: 321). Ово је још један доказ да је тешко протумачити сан. Они су симболи преточени у текстове и приче, а те приче су одраз дубине душе и самог човјековог бића. Одгонетање симболике сна није тешко, али увијек ћемо се питати да ли смо правилно сагледали и протумачили симболе од којих је сачињен сан. „Снови су 'краљевски пут' у несвјесно: дају нам ријетко повлаштену прилику да несвјесно на часак промотримо на дјелу“ (Иглтон 1987: 105). Код Госпођице се и свјесно и несвјесно нападају на задовољавању ужитка према новцу. Из наших поступака се види колика је наша љубав према нечему или некоме. Кад се комплетним својим бићем унесемо у ту љубав, онда нас она за посједне. Наша јунакиња воли новац. Њен однос према њеној каси је као однос према Богу, апсолутан. Једино се љубав према Богу не преиспитује. Ово смо сагледали

тражећи доказе кроз психоаналитичку теорију. „А психоанализа је међу осталим управо теорија о ужитку. Цијели њезин борбено интелектуални потенцијал управљен је преиспитивању најосновнијег питања; питања о томе у чему људи налазе ужитак а у чему неугодју; како их можемо ослободити патњи и учинити сретнијима“ (Исто 1987: 126). За нашу Госпођицу срећа се од несреће не разликује много. Савила се сва, читавим бићем око кованица и новчаница; заковала срце и запечатила га мржњом.

Пут је њен без повратка. Кад годинама тежимо истом, у то исто и утонемо. „А Госпођица већ годинама живи са једним великим сном који све остало у животу засењује и чини споредним. Њен сан је одувек: да својим радом освети и покаје оца“ (64-65). Освета трује душу и не доноси добро. У лику Госпођице стварност се преплиће са сновима и снови са стварношћу. Временом, граница се истањила, нестала и оставила једну водилу за ову дјевојку — милион. „Милион! То је сада лебдело пред њом као звезда која се не гаси ни дању ни ноћу, чак ни у сну“ (65). Изгубила се Рајка Радаковић у својој жељи. Она је постала толико јака да је све друго пало одавно у сјенку баш као и Госпођица у сјенку свога бића. Неће ни достићи своју жељу и почеће се удаљавати од свог највећег сна, али неће одустати од материјалног. „Јер, ’овај свет је царство материјалних закона и анималног живота, без смисла и циља, са смрћу као завршетком свега“ (Егерић 1996: 98). Кад смрт закуца, тад ће тек Рајка Радаковић бити спремна да да и посљедњу пару само за један дах, један уздах. А биће касно. Сан се завршио.

***

СУРОВО ПОЗОРЈЕ ЛИХВАРКЕ РАЈКЕ

Порок је овладао нашом јунакињом. „Кад радиш, нека ти је Богом просто! Али кад ти је срце запечаћено мртвим воском, онда је то проклетство. Јанко Веселиновић.“ (8). Радила је Госпођица свим снагама свога бића, радила и пословала, али истина, запечаћена срца. Њено проклетство није се огледало само у психичком већ и у физичком облику. Била је „настрана“, чудна појава од које се зазире. „Госпођица је пре времена све више добивала изглед оштре и настране уседелице, а њен живот је пролазио између куће и магазе, сав у бризи око новца и пословања новцем, без разоноде и друштва и без потребе за њима“ (71). Новац је њен покретач, њено све. Материјалном се окреће и друштво и оно је често приказано кроз умјетност. Многи су примјери покушаја расвјетљавања „тровања“ психе материјалним. Фројд ће ово уврстити као важан дио у својим тумачењима и доказивањима људске психе. „Умјетност, наиме, према његову мишљењу, служи фиктивном разрјешењу унутрашњих напетости између подсвјесних потицаја и свјесне дјелатности појединаца, јер она у симболичком облику представља и тако на неки начин освјешћује примарне људске нагоне“ (Солар 2005: 271-272). Сврха бића се поистовјећује овдје с нагонима.

Да би нам дубље дочарао жену зеленаша, Андрић истиче послове Рајке Радаковић који су њој били трагање за собом. Она је око себе створила читаво позориште и на његовим даскама била главна глумица која игра улогу живота. „У вароши, међу светом, Госпођица је имала већ утврђен глас, нимало леп и по свему необичан глас најпре настраног и наказног чудовишта-детета, па затим глас госпођице-зеленаша,

створења без душе и поноса, које је изузетак међу женским светом, нешто као модерна вештица“ (68-69). Ова жена зеленаш изградила је око себе бину на којој су сви лутке чије конце повлачи она, Госпођица. Ми, дакле, гледамо једну луткарску представу око новца. Читаву зеленашку мрежу она је раширила око себе и крајеве лагано вуче и скупља, непоколебљиво, сурово и упорно. Сви они који ће се надати да ће у ове лихварке наћи спаса, осјетиће неку ледену снагу која ће им оставити непријатан траг и сјећање. „Обично тада ’странка’ изађе из те зими хладне и лети загушљиве просторије, разочарана неуспехом, али задовољна што се ослободила присуства те круте девојке са продорним погледом и атлетским стиском руке“ (54). Из ње избијају округлост и чврстина. Има своје методе и зна кога ће одбити, а коме новац позајмити.

Важно је и њено поређење са Јеврејем. Писац то ради на више мјеста у жељи да истакне њену чврстину према новцу и одлучност у истрајавању не бирајући средства. И дједа су јој поредили с Јеврејем. Имали су исти метод штедње: алку за куповину јаја. Шкртост и лакомост она је тумачила као мудрост. Сарађиваће са Јеврејем Рафом Конфортијем од кога ће испећи дио свог заната. Једноставно, Госпођици нико није био раван у тој зеленашкој мрежи. Није се обазирала на замке на којима је профитирала. „То су те смртоносне замке које изгледају као спасоносна помоћ и избављење“ (59). Већ ће се и она навићи на сласт коју доносе и изучиће се да их поставља што спретније. Временом, занесена на својој замишљеној позорници, постајаће округлија. Кад јој у једној епизоди дође госпођа чији муж коцка, неће поклекнути ни кад јој обгрли кољена клечећи испред ње. То ће јој изгледа бити нарочито мило. „И тада осети како јој у грудима нешто слатко и

топло заигра, као неко друго веће срце“ (56). Моћ коју јој је давао новац изградила је унутар ње друго биће, оно које ужива да понижава самим својим хладним држањем.

Немир ће почети лагано да се увлачи у Госпођицу. Рат и нестабилност она види као пријетњу за свој посао. Позорје ће стати. Нестати. Тога се плаши. Шта ће бити кад остане сама са собом, без могућности да ради, стиче? Немир и страх расту и појачавају се кроз додатне сцене. Једна од њих је смрт официра Карасера, који се отровао, а који је од Рајке тражио новац на зајам. Ова сцена у њен живот уноси и утваре, јер ће јој се често официр враћати у сјећање. Сјећање је на њену окрутност. „Пролазиће неосетљиво и бездушно поред појединачних трагичних судбина, као и поред општих људских несрећа као што је глас у време рата, али ће остати и у економском погледу усамљена у односу на силу капитала који тражи за своју моћ организованост и ризик“ (Глигорић 1981: 190).

Врхунац лихварског подухвата ове јунакиње гледали смо кроз њену душу. „Душа обично, као што искуство показује садржи све оне општељудске особине које недостају свесном ставу“ (Јунг 1978: 458). Анализу њене личности најбоље смо објаснили посматрајући лихварку Рајку као фанатика. Можемо је упоредити са Јудом. „Среброљубац Јуда узима се као најмрачнија фигура Новог Завета, па и свих времена јер је за тридесет сребрњака, као што знамо, издао Христа“ (Милошевић 1996: 90). Поредећи је са њим, спознали смо контуре њене душе. „Душа, скуп карактерних, урођених својстава и црта, ћуд, нарав, природа неког човека, темперамент, смисао за стваралаштво, способност за брзо схватање, за разумевање другова“ (РСХЈ 1 1967: 811). Међутим, ако се вратимо на психу као водилу, пронаћи ћемо и Ратка Ратковића као још један покушај отапања леда с Рајкине душе. Још један неуспјели

покушај показао нам је какво је то биће човјек. „Таква је та овдашња животиња што се зове човек: свему ће се приклонити, свему само да би могла да траје ту на земљи, под сунцем, у обличју у ком се задесила“ (118). Ратко је показао Рајки да је остала негдје иза. Она је, можда, само хтјела да се врати оном осјећају док је „дајца Владо“ живио, јер је Ратку и „повјеровала“ зато што је у њему видјела Влада.

Када чује псовке и пријетње пијанаца испод свога прозора у Сарајеву, она ће ставити кључ у браву. „Ни богу тамјана та не да. ’То би било севап убити’.“ (126). Страх је парализовао Госпођицу и њена умјетност око новца ту престаје. У Београду ће њени послови бити у сјенци. Позорје се коначно затвара. Преселило се иза кулиса; не личи више на себе, баш као ни Госпођица.

ДВА РАЈКИНА СВИЈЕТА

Трагајући за особинама Рајке Радаковић, успјели смо расвијетлити макар дио њеног бића. Она је „расцијепљена“ личност која се успјешно држи у једној цјелини. Њен расцјеп је дубок и хладан: с једне стране стоји фанатична љубав према новцу, а с друге дубоко усађена мржња према свијету. Кроз њен пут сагледавали смо ове двије стране, два Рајкина свијета. „Њен живот ће се развијати према очевој опоручи као према прописаном животном рецепту. Кћи превареног и пониженог оца поћи ће у живот да га свети. Развиће се у њој хладна мржња, постаће мизантроп, окрутна за друге, а и за себе“ (Глигорић 1981: 190). Два приказана свијета Госпођица ће носити у себи без жаљења и колебања. Тако ће се, без поговора, борити са тамом свога бића. Емоције су јој као вулкан;

час угашене, час активно куљају попут вреле лаве. Она њима диригује. Живи као машина, а не као човјек. „Ишчупаће из срца осећајност, душевну топлину, црнином ће прекрити радост живота, и уместо самостану посветиће свој живот са истим аскетским жаром новцу“ (Исто 1981: 190). Она је у жалости за животом.

Одрод је Госпођица. Како ће доћи до овог стања, тешко је приказати. Пут је дуг и немилосрдан, а она је плијен те немилосрдности. Рајка Радаковић нема ниједног пријатеља. Њен живот лишен је пријатељства. „Пријатељство је узајамни однос љубави, поштења и поверења између две или више особа“ (РСХЈ 5 1973: 57). Лишила се она ове врсте љубави. У њеном животу била је његована и храњена само љубав према новцу. Кад посматрамо осјећање љубави, морамо се осврнути на појам либида и његов значај за психоаналитичку теорију. „Претпоставља се да посједујемо одређену мјеру способности за љубав, названу либидо, која се на почетку развоја усмјерила ка сопственом ја. Касније, мада још увијек веома рано, либидо скреће од Ја ка објектима које ми, на тај начин, примамо унутра у своје Ја“ (Мартиновић 2018: 37). Овдје нам је било лако увидјети шта је опсесија и с чим се Госпођица поистовјећује. Једини начин да се врати енергија љубави, тј. либидо, је да се Госпођица ослободи љубави према новцу. Само тако би се љубав могла уселити у њен живот. Међутим, љубави у ње никада није толико ни било. Није било ни времена да је ова жена осјети. „Увијек треба имати у виду да се психоанализа, као и књижевност, добрим дијелом, баве људским мотивима и на суптилан начин описују и разјашњавају узроке човјекове дјелатности“ (Мартиновић 2012: 16). Сви су узроци уроњени у исто: отуђеност и мрачни живот. Писац нам је веома дубоко приказао Рајкин положај у друштву и њу

саму кроз њен појам о времену. Препознали смо и један вид аутобиографског, назначен у Разговору с Гојом. Ова црта истакнута је у чврстоћи густих мисли. „Тада је већ тражио реч, једну једину, у коју би могао 'стегнути' сву трагику свога младачког живота. Ту реч је нашао и крупно забележио: САМОЋА“ (Башчаревић 2008: 59). Самоћа је ријеч која слика и биће Госпођице, као што ће у великој мјери бити важна и за друге његове ликове. Самоћа — једино што Госпођица живи у својој „гробници“.

Она се самокажњава поштујући рецепт свога оца. Ипак, има и прозор у свијет. То су путописи. „Путописи су једине књиге које она купује и редовно чита и у којима тражи и налази нешто што је у неодређеној али јакој вези са њеним животом, нарочито ако су ти путописи о непознатим континентима и открићима скривених блага и нових тржишта“ (79). На овај начин, у свом искованом свијету измаглице она проживљава све оно што никад неће моћи себи да допусти. Нереални свијет, фантазије и измаглица нису једини прозор за свјетло. Сјећања су чести излети у прошлост. „У ствари, док хвата и испушта жице, провлачећи конац, Госпођица пушта мах и својој уобразиљи и својим успоменама, и мисли и машта на свој начин и сећа се, упоредо или наизменце“ (19). То је „лирско доба њеног живота“, повратак њему.

Чудне су смјене ових свјетова код наше јунакиње. Прелазак из једног у други за анализу веома је важно мјесто. Стварни свијет се за Госпођицу затвара кад дође на очев гроб. Као да пређе неку невидљиву међу. Отац је за њу спас, а кроз њега њоме у ствари влада туга. Тако се изнова пред њом јавља завјет очев, мач који је посјекао њено биће и препустио је пропасти. „У једно клупко ухваћена је судбина 'Госпођице'. У жеђ за осветом из које извире манијачка мржња, у жудњу

за новцем која постаје равна неизлечивом пијанству и у страх који исисава, испија, разара живот изнутра“ (Глигорић 1981: 192). Гробу ће се враћати јер је вођена не само потребом за разговором већ и нагоном да одгонетне бол који је прати од младости. Ту, баш у младости, у односу с оцем и проналазимо узроке за којима трагамо. Посјета гробу је редовни излазак који Госпођица не прескаче. Из тих посјета можемо прочитати и контуре жене као бића. „Изгубљена за цео свет, Госпођица разговара са гробом. Из тог повијеног и згрченог тела навире у незадржљивим таласима силина женске нежности, те чудне снаге која, невидљива а свемоћна, живи у тим slabим створењима, избија из њих у најразноличнијим облицима, и ствара и раствара животе и судбине око себе“ (72). Разговор је и овдје нијем; без ријечи, као и раније, кад је отац био жив. „И док је она причала своје ситне послове и доживљаје тога дана, он је гледао негде кроз прозор, слушајући очигледно само жубор њеног чаврљања“ (20). Дијалог је у ствари увијек био монолог. Тако Госпођица води имагинарне разговоре. Она нам приказује један солилоквиј кроз који читамо читаво њено биће.

Говор је у свијету у коме је радио Рајкин отац био веома битан. Она је то увидјела као дијете. Кад говоримо о језику, осврнућемо се на Жака Лакана који је истицао његов значај у психоанализи. „Жак Лакан је најснажније истакао присан однос психоанализе и језика, односно књижевности и психоаналитичке теорије“ (према Мартиновић 2018: 26). Језик је често обмана. Може нас посјећи као мач и послати у огањ као што је то урадила очева порука на самрти нашој јунакињи. Аманет, клетва или заклетва, како год да посматрамо, с једне стране могло је бити спас, али се у бићу Госпођице претворило у пропаст. Кроз језик читамо и власт туге над

овом женом. Све емоције бола, патње и огорчења стале су у једну, само једну ријеч: „Ти! Ти! Ти!“ (72). Након ове ријечи ништа се неће промијенити. Патња Рајке Радаковић тежа је управо зато што је она свјесна цјелокупног бесмисла који је изградила. Међутим, она наставља и даље. Не стаје, не одустаје. Она је себе одредила и својим говором. „Језик нам увијек претходи, увијек је 'већ на свом мјесту' и чека да нам додијели 'наше' мјесто унутар себе“ (Иглтон 1987: 115). Госпођица и даље води своју борбу без шансе за побједу, води имагинарне разговоре с оцем, полаже му рачуне и излаже планове за даље. Тако ће, кад дође вријеме да умре, имати потребу да изнесе свој суд оцу. „Опрости ми што сам после толико година и напора овако изгубљена и беспомоћна, али нисам ја изневерила свој завет, него је мене изневерио свет“ (188). Читав један живот претворен је у борбу која нема смисла. Да је бар та борба за Госпођицу представљала срећу, можда бисмо је и могли разумјети.

„Андрићеве личности не напушта ни за тренутак осећање бачености, изгубљености. Оне се сукобљавају са средином, пате од неразумевања и доживљавају слом. Оне су странци у свету: жуде за срећом али је не достижу“ (Башчаревић 2008: 63). Како и не би била странац кад је стварни свијет за њу био као имагинарни, а онај искован око новца био јој је стваран. „Тај тамни и наопаки свет она је сматрала лицем, а онај прави наличјем“ (66). Прошао је живот Госпођице поред ње. Живјела га је, али не за себе већ за новац и за мржњу. Синоним њене личности сигурно је борба. Борила се она и против себе и против свих. Посматрајући је из угла психоанализе видимо да је њен лик веома богат слојевима које, можда, једино писац може до краја разгрнути. „Задатак психоаналитичара зацијело је најбоље

сажет у Freudовој паролу: 'Где бијаше ид, нека буде его'. Разум и власт над собом цареват ће ондје гдје је човјек једном стајао скамењен у загрљају снага које није могао разумјети“ (Иглтон 1987: 107). Госпођица се као дијете суочила с тежинама које није могла разумјети и тако их је, неодгонетнуте, понижела на свој животни пут, у борбу са собом.

ЗАКЉУЧАК

Роман Госпођица у овом раду покушали смо приказати из угла психоаналитичке теорије. Госпођица је главни јунак романа и његово, главно, идејно упориште. Зато се дјело тако и назива. „Како наслов често изравно и сажето изражава тему, одређење и анализа теме могу бити уско везани с анализом наслова, који је у многим случајевима важан елемент структуре дјела“ (Солар 2005: 47). Андрићеве личности у себи носе богатство могућности кроз које могу бити посматране. Рајка Радаковић је све вријеме свога постојања трагала за собом, а кроз то трагање ми смо покушали да прикажемо унутрашње сукобе ове жене.

Чврсто су овдје приказане стеге свјесног и несвјесног. Свјесност Госпођицу води у ход по мукама и пружа једну „болесну“ истрајност фанатизма. С друге стране, њене жеље, вјеровања, хтијења и страхови или оно што је несвјесно, њеном бићу даје један чудан расцјеп који доноси бол и патњу. Од како се суочи с очевим завјетом, кроз Рајку Радаковић тутње сукоби енергија свјетла и таме. Кроз њу ће проговорити агресивно самоуништење, мржња, бијес и отуђеност. Њен језик ће бити неразумљив разумном бићу. Биће и он у служби Танатоса баш као и Госпођица.

Водећи се психоаналитичком теоријом и обиљежјима Фројдове и Јунгове теорије, издвојили смо последицу, а затим трагали за узроцима. Траума из дјетињства, бол и отуђеност који је изазвала у дјевојци Рајки, постаће окосница за фанатичну борбу огрезлу у тврдичлуку. Тај тврдичлук убрзо ће прераси у порок и временом ће је учинити својим робом. Госпођица ће своје упориште тражити у сну о милиону о коме ће и на јави сањати. Сновиђења ове жене постаће толико дубока да ће она у њима и видјети своју сврху; сврху свога постојања.

У оквирима психоаналитичке теорије анализирали смо психолошке слојеве личности Рајке Радаковић. Приказали смо ид, его и суперего, као и свјесно, несвјесно и подсвјесно пратећи их кроз поступке Госпођице. У приказивању њеног Јаства помогло нам је „склапање“ њеног бића. Спознали смо зашто је расцијепљена између два свијета и колико је дубок њен пораз као човјека. Превагу је, дакле, ипак однио архетип жртве. Рајка Радаковић је постала жртва своје психе.

ЛИТЕРАТУРА

Извори:

- Андрић 1964: Иво Андрић, „Госпођица“, Загреб: Младост.

Секундарна литература:

- Башчаревић 2008: Снежана С. Башчаревић, „Легенде и симболи у Андрићевим романима“, Београд: Филип Вишњић.
- Братић 1996: Радослав Братић, „Двадесет година са Андрићем и без Андрића“, у: „Савремена српска проза“, Зборник број 8, Трстеник: Металограф, стр. 111-115.
- Буржињска и Марковски 2009: Ана Буржињска и Павел Марковски, „Књижевне теорије XX века“, уредник Гојко Тешаић, Службени гласник.
- Глигорић 1981: Велибор Глигорић, „Романи Иве Андрића“, у: „Иво Андрић у свјетлу критике“, избор и редакција Бранко Милановић, Сарајево: Свјетлост, стр. 189-192.
- Eagleton 1987: Terry Eagleton, „Književna teorija“, Zagreb: SNL.
- Егерић 1996: Мирослав Егерић, „Андрићев требник и поучник“, у: „Савремена српска проза“, зборник број 8, Трстеник: Металограф, стр. 97-98.
- ЕЛЗ 1969: Енциклопедија лексикографског завода 5“, уредник Мирослав Крлежа, Загреб: Југословенски лексикографски завод.
- Јунг 1987: Карл Густав Јунг, „Психолошки типови“, Нови Сад: Матица српска
- Лешић 2003: Зденко Лешић, „Нова читања – Постструктуралистичка читанка“, Сарајево: buybook.

- Мартиновић 2012: Жарко Мартиновић, „Огледи о психоанализи и психологији књижевности“, Подгорица: Институт за црногорски језик и књижевност.
- Мартиновић 2018: Жарко Мартиновић, „Психоанализа и књижевност – теорија и пракса“, приредио, превео и написао предговор Жарко Мартиновић, Цетиње: Факултет за црногорски језик и књижевност.
- Милосављевић 2006: Петар Милосављевић, „Теорија књижевности“, Ваљево: Исток.
- Милошевић 1996: Никола Милошевић, „Иво Андрић и феномен фантизма“, у: „Савремена српска проза“, Зборник број 8, Трстеник: Металограф, стр. 90.
- РКТ 1987: „Речник књижевних термина“, уредник проф. др Драгиша Живковић, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- РСХЈ 1967: „Речник српскохрватскога језика“, књига 1, Нови Сад.
- РСХЈ 1973: „Речник српскохрватскога језика“, књига 5, Нови Сад: Матица српска.
- Солар 2005: Миливој Солар, „Теорија књижевности“, Загреб: Школска књига.

Есеј о Лировој Луди – Драгана Албијанић

О МУДРОСТИ ЛУДЕ У ШЕКСПИРОВОЈ ТРАГЕДИЈИ КРАЉ ЛИР

*„За будале никад горег лета,
Јер код мудрих људи лудост цвета;“*

Ове стихове отужно певуши Луда у четвртој сцени I чина трагедије „Краљ Лир“ покушавајући свом господару да укаже на неразумност његове предаје власти и поделе краљевства. Међутим, у овим стиховима се крије и критички осврт на друштвену стварност, односно гледиште да се цео свет налази под влашћу лудости духовно и друштвено. Поглед на свет као на велику лудницу, тј. на „велику позорницу лудâ“, како га сам краљ Лир назива, био је врло присутан у интелектуалним круговима епохе хуманизма и ренесансе и из њега је природно проистекло уверење да у таквом свету највише мудрости има онај ко се крије под маском лудости. То нам сугерише Еразмо Ротердамски у својој „Похвали Лудости“, а код Шекспира, осим у „Краљу Лиру“, ово уверење препознајемо и у неким другим делима, нпр. у „Хамлету“, у коме главни јунак глуми лудило да би открио истину о смрти свог оца, али истовремено у том глумљеном лудилу изговара и неке од најмудријих мисли.

Филозофско становиште да је лудост мудрост овог света, врло присутно у хуманизму и ренесанси, узећемо као полазну тачку нашег даљег разматрања комплексног лика Лировог луде и његове улоге у овој Шекспировој драми. У

складу са темом есеја, бавићемо се највише филозофијом Луде, која се састоји у томе да се под плаштом лудости демаскира стварност и говори истина.

Мудра Луда у трагедији „Краљ Лир“, осим што разобличава лаж и говори мудрости, уноси и мало ведрине у суморни тон који преовладава, истовремено наглашавајући трагичне елементе баш тиме што им чини контраст, али нудећи и предак од напетости и насиља. Упркос томе што у његовом говору има повремено и шалјивог и веселог тона, доминира оштра критика, горка истина и предукуе трагичног. Професионална позиција владаревог забављача у средњовековним и ренесансним друштвима пружала је дворској луди одређени имунитет који јој је омогућавао да говори истину, а да за то не буде кажњена (мада се дешавало и супротно), јер је нису узимали за озбиљно. Јан Кот у својој књизи „Шекспир наш савременик“ истиче да је Лирова луда прва будала која је свесна ситуације луде, а она је унутрашње противречна, јер се професија луде састоји у томе да забавља, а филозофија луде у томе да говори истину. Он моли Лира да му нађе учитеља који ће га научити да лаже и закључује: „волео бих да научим лагати“ (1,4). Очигледно је да му није лако да говори истину, прво зато што воли свог господара, а истина коју му саопштава је болна и сурова, а друго зато што му прети опасност од свих Лирових противника. Иако околина упорно покушава да га ограничи на улогу будале (забављача), он на то не пристаје. Под том наметнутом маском лудости он изговара истине које нико други не сме. Многе његове речи су, иако се односе на положај краља Лира или неког другог лика у драми, уједно упућене и целом човечанству, тј. имају универзално значење.

Језик Лировог луде је богат и сликовит. Како запажа Јан Кот, у горе поменутој књизи: „Пун је библијских травестија и

обрнутих средњовековних параболоа. Служи се апсурдним вицем, дијалектиком и парадоксом. Његов језик је језик савременог црног хумора“. Такав језик је у складу са његовим виђењем света. Он увиђа да су „правила“ по којима функционише овај свет парадоксална и неприродна и зато се држи позиције изопштеника из друштва, онога који непристрасно, рационално и критички сагледава стварност. Некад је ироничан, некад загонетан, а некад сурово директан, као нпр. када на крају I чина каже Лиру:

„Није требало да остариш пре него што си се опаметио“ (I,5).

Ово је уједно опомена свима нама да би старост требала да носи са собом и мудрост. Иако не штеди никога својим коментарима и примедбама, Лиров луда је човекољубив и одан је свом господару. У једној песмици из четврте сцене II чина, у којој прави разлику између оних који су и у служењу и у дружењу користољубиви и оних који су одани, он за себе каже:

“Ова луда није хуља“.

Лир то осећа и упркос својој гордости, самољубљу и плаховитости, прилично стрпљиво подноси Лудино разобличавање ослушкујући скривени смисао његових речи. Дирљиво је када их у страшној олујној ноћи у III чину видимо како наизменично брину један о другом, прво Луда о Лиру, а затим обрнуто. Учинивши га таквим, Шекспир као да хоће да нам сугерише да су човекољубље и пријатељска верност саставни део мудрости.

Лиров луда није једина „луда“ у овој трагедији. Од друге сцене III чина, краљ осим њега у својој пратњи има још једну која му помаже на путу самоспознаје. То је Едгар, који прерушен у „Јадног Тома“ симулира лудило да би спасио свог оца. И у његовим на изглед будаластим и неповезаним говорима и

песмицама има неких смислених изјава и универзалних истина. Када се Лиру, након сусрета са „Јадним Томом“ дефинитивно деси емотивно растројство, Луда закључује да ће их та ноћ све претворити у будале и лудаке. Све што се после тога догађа у овој трагедији заиста нас упућује на ону ренесансну „дијагнозу“ света као свеопште луднице из уводног дела есеја, па ова Лудина реченица има снагу мрачног предказања. Осим што је филозоф, Лиров луда је и пророк.

Осврнимо се у закључку овог есеја на то да је маска лудила, тј. глумљено лудило, као средство коме су прибегавали мудри људи, познато у књижевности од давних времена. У антици нпр. Одисеј је покушавао да избегне одлазак у Тројански рат правећи се лудим. У житијима светитеља има примера јуродивих људи — „лудих“ Христа ради, а апостол Павле у I посланици Кришћанима такође говори о томе да је лудост пред светом мудрост пред богом (1. Кор. 1, 27). Уз оградну да хришћанско и ренесансно схватање мудрости и лудости свакако нису идентични, ипак у свим овим наведеним примерима видимо извесну повезаност и сматрамо да ренесансно филозофско становиште да је мудрост лудост овога света изворе има у прошлости. Можемо рећи да се Шекспиров „Хамлет“ уклапа у ову ренесансну слику света, али за разлику од Хамлета који симулира лудило, Лиров луда није сам изабрао да глуми будалу, већ је од стране друштва постављен у ту ситуацију. Наметнута улога луде служи му да се иза ње сакрије како би могао да искаже своје ставове слободно и без аутоцензуре. Кроз његова уста Шекспир поставља нека суштинска питања о смислу људског постојања, критикује, провоцира, промишља, саосећа и поучава.

ΠΡΟΖΑ

Прича – Радојка Бјелићу

ШЕШИР

Заирем од људи са шеширом. Као да је шешир маска за неко скривено зло које носе над челом. Иако и сам у годинама, иако сам се и сам облачио као господу у млађим данима, студентским данима и касније, када је академски грађанин старе Југославије готово обавезно морао имати шешир, ја сам увек био отпадник од друштва по питању шешира. Не волим их и никада их нисам волео.

Потичем са села, негде из централне Шумадије, није нужно за причу да објашњавам тачне координате, јер је ова прича, као и зазирање од шешира могло згодити било ког човека у било ком куту наше мистичне земље.

Младост у селима није као у граду. О, не бисте ни слутили колико се те две младости разликују. А разликују се и у различитим временима. Данас је сва младост у граду, на селу је готово и нема. Наша младост на селу онда личила је помало на пуштеног змаја, помало на пастува наред бујале ливаде, али помало и на маленог али неустрашивог пса, који ће својом шапом таћи где год то буде могао. Били смо пуни живота, снаге, слободе. Били смо много пута непромишљени, али зачудо срећни баш због те своје непромишљености. И да, били смо и сиромашни, али то је тада била тек једна од споредних чињеница, која је, мање-више, била нешто сасвим уобичајено, готово неважно.

Волели смо окупљања, момачке приче о будућности, о девојкама, љубавним згодама и незгодама које смо проживљавали тих дана, и никада нам није било доста смеха и разговора. Волели смо и у младости чак да се каткад упустимо у трку ко је бржи: до потока и назад до капије. Или се, онако велики и незграпни, дамо у гучкање или глисање. То су ми и даље најлепши дани у читавом животу. Главно место наших окупљања, главно место упознавања, дружења, ашиковања, биле су игранке. Како су то биле дивне свечаности! Увек је бивала недеља, па до касно у ноћ остане младеж да младује и спрема успомене за неко старије доба кад ноге више неће бити тако чиле, а срце тако младо. Волели смо те игре, та кола, та спремања за игранку, био је то читав ритуал, чак и за нас мушке. Волели смо да будемо дасе, да изигравамо ђувегије, и кад то нисмо били. Највише од свега волели смо шалу! Није дан могао проћи да не направимо неку шегу, неки циркус једни са другима. Шала нам је увек крепила ведар дух, увесељавала и све око нас, а и давала нам епитет духовитих момчина, хајдука...

Давно је ова прича започињала... Не сећам се колико сам година могао имати, али сећам се да је то била једна од мојих првих игранки на које сам ишао. Био сам стасао у момка, дораслог за игранке. Била је најављена игранка у суседном селу. Толико смо били узбуђени и срећни. Ја, чини ми се, понајвише. У том селу је живела девојка која ми се веома допадала, а знао сам да ни она није равнодушна према мени. Видео сам ту игранку као прилику да јој приђем и поверим јој своја осећања. Једва сам дочекао тај дан! Друштво ме је бодрило, један друг је такође имао љубав у истом селу. Заједно смо се радовали као два мала детета када их воде на празник у цркву, а то је био велики догађај. Обукао сам, сећам се, своје најлепше панталоне које сам имао и белу извезену

кошуљу, до тад још необучену. Сачекали смо намерно да игранка добрано поодмакне, јер је онда ефекат доласка и изненађење неупоредиво веће! Хтели смо да мисле на нас зашто нас нема... Младаљачки занос, шта ћеш...

У суседном селу је ускоро излазила година од како је један вредни домаћин преминуо. Његова супруга, оставши удовица, морала је понети цело домаћинство на својим плећима. Међутим, све је ставила у други план, одлучивши да најпре свом добром мужу подигне споменик какав је сирот заслужио. Увек јој је био брижан, добар муж, иако им је брак био, као и многи у то време, уговорен, а њих двоје на самом венчању угледали једно друго. Волели су се, заволели временом. Зближила их је несрећа, лична и општа, немаштина којој су заједнички терали инат и најзад, петоро дивне дечице. Зато, није размишљала, подићи ће свом човеку споменик док не изађе година. Постарала се да нађе доброг мајстора, не жаливши новаца. Погодише се брзо и требало је да мајстор отпочне посао у прву недељу која долази. Њој не беше мило што се било какав рад изводи недељом, али није имала куд да сад мења договор који је управо постигла. И тако мајстор оде у недељу на гробље да ради на подизању споменика том вредном домаћину из нама суседног села.

Ми нисмо размишљали. Ни о домаћину, ни о сиротој удовици и њеној муци да прехрани своју сирочад, ни о животу који пролази, нестаје, ишчезава. У нашим младаљачким мислима био је само лик вољене девојке, само коло тамо у селу, ниска шарених ношњи која чека нове токе. Хрлили смо у тај загрљај фруле, корака и драгане.

На гробљу у суседном селу падао је мрак. Мајстор се мало прерачунао са временом и послем за тај дан. Ручак је оставио за касније, толико му је сад пријао онако изгладнелом, а ракија коју је домаћица донела клизила је тако глатко

низ грло, чини му се скоро није пио бољу! Наслонио се на споменик иза себе, држећи флашицу у руци, кад га нешто лупи преко чела...заборавио је да скине шешир. Намерно га је држао на глави цели дан јер је читавог дана било врело, а на гробљу нигде хладовине. Сада га другом руком помери са чела и спусти крај гребена. Вече је одмицало у врелини лета и мирису тамјана.

Хрлили смо журним корацима ка месту игранке, нестрпљиви да видимо лица оних које су нас тамо ишчекивале, можда и помало дуриле, тужне и разочаране. Радовала нас је таква помисао, да би девојка на коју бацимо око могла бити и помало тужна због нашег одсуства, па смо замишљали како ћемо изокола тобоже да се правимо најпре мало важни, незаинтересовани, а потом да покажемо и одвише наклоности и пажње како бисмо је придобили. Све су то биле момачке цакле за успех. О свему томе и много чему још смо ћућорили док смо се приближавали суседном селу. Неко је дао предлог да идемо пречицом, зашто бисмо толико трошили снаге на пешачење кад нас чекају небројена кола и игре које треба одиграти ненадмашно. А и остало би нам времена да се, скривени у дрвећу, притајимо и посматрамо игранку са стране, како бисмо уживали још мало у дурењу и погледима девојака које ишчекују да угледају жељено лице. Сви смо се, сећам се, сложили. Иако се пречицом пролазило поред гробља, нисмо се пуно двоумили. Ни на трен нисмо имали времена за приче о месту мртвих, о споменицима, пролазности. Били смо у добу кад се пролазност није примећивала, није уочавала, јер је поглед свему давао ноту ведрине, младости, трајања. То нису биле наше теме никада. Нису биле ни тад. Тек кад смо се приближили првим споменицима, неко од нас, једнако онако шеретски расположен за шалу, викну из свег гласа: 'ајмо,

мртви, на игранку! У један трен наста мук, сви смо стали, неочекивано затечени друговом пошалицом. То је трајало један кратак делић секунде, а онда се поред гробља разлеже грлени смех наше дружине. Тапшали смо друга позиваоца по леђима, један другог надвикујући смехом. А друг, охрабрен и хвалисав, викну опет, сада још јаче, чинило ми се: О, 'ајмо, мртви, на игранку!

Пробудила га је нека вика. Чује неку огромну буку, галаму, смех. Да није полудео? Откуд смех на гробљу? Спава ли он то још или је ипак будан? Будан је: око њега види будак, алат, корпу са остацима хране и празну флашицу. Ух, опет је попио више. Кад ће већ једном раскрстити са тим пићем, једном за свагда! Шта му то треба. Не зна ни колико може бити сати. Мркла је ноћ углавном. Галама и даље не престаје. Ма, шта то може бити? Досети се: недеља је, игранка баш у том селу! Тачно... Младеж изводи комендије. А, нека их, кад ће ако не сад. Подсети га то на њега пре неколико година, није да није волео шегу. У томе, онај глас понови, сада јасне речи: О, 'ајмо, мртви, на игранку! Он се замисли, насмеја се на своју мисао: а зашто да не... Није имао коме журити кући, нико га тамо није чекао већ четврту годину. Устаде, али схвати да је гологлав. Поче да пипа по земљи и довикну момцима, како би га сачекали: Чекај само да узмем шешир! Дођавола, зашто га уопште и скидам, помисли, пипајући и даље у мраку по хумци и око ње...

Чекај само да узмем шешир! — одзвонило је са сред гробља. Момци се укопаше у месту. Ја стадох, као да ми нешто одсече обе ноге тик испод колена! Нисмо били од оних наших старих који су имали сусрете очи у очи са вампирима, нисмо ни веровали у те приче колико год нас стари уверавали. Много пута смо им се подсмехнули. Сад помислисмо сви: ево, стиже казна за све неверне Томе! Месечина је била врло слаба,

једни друге нисмо разазнавали у мраку. Само слабе назнаке фигура стајале су као кипови усред ноћи, која је толико обећавала, од које смо толико очекивали. У том магновењу, између страшних речи које допреше до нас са гробља и наших још страшнијих мисли, и те назнаке фигура нас самих изгледаше нам свима страшне, да више нисмо могли знати да ли је пред нама друг, вампир или нешто стото. Ноге као да до тада беху на федерима који нас сад одбацише далеко одатле, од тог страшног места! Разбежасмо се ко куда! Не знам ни дан данас како сам те ноћи пронашао кућу, ни то колико сам дуго лутао док нисам набасао на праг. Никада више са другарима нисам проговорио о тој чудној ноћи. Ишли смо и касније на игранке, на небројено њих, увек путем, никако пречицама и наше шале су постале умереније. Нисмо више били онако слободни, онако шеретски расположени. Та ноћ нас је променила. Девојка коју сам те вечери желео да запросим, удала се за другог месец дана после те игранке. Неко је дошао путем, стигао брже... Момци из суседног села су збијали шале на наш рачун због те игранке на којој се нико од нас није појавио. Девојке су нас гледале прекорно, презриво. Потом су уследиле друге игранке, друга села, друге девојке, друге вечери. Уследили смо и неки други ми. Живот нас је одвео од села, од игранки, од тог фолклорног начина живљења. Било је лепо, и поред свега. Заиста јесте.

Сад ми та ноћ и та прича изгледају тако далеко, помало и наивно, помало и смешно. Не бојим се. Када би требало, спреман бих био да са оним мојим старим другарима начнем причу о тој ноћи, о оном узвику. Мислим да бих, када би ми неко тражио, могао сада скупити храбрости и чак проћи поред оног гробља, ноћу... Али само једно нека нико од мене не тражи! Не тражите од мене да будем господин у шеширу. Никада то нећу ставити на главу, никада!

Две приче – Драган Врањеш

ТРЕШЊА У ЦЕЛОФАНУ ПРОШЛОСТИ

Седим под бујном лозом у дворишту. Тик до ње су два висока бора, затим шимшир, па две мале јелке, капија. Сумрак је и ово је доба дана када ми успомене долазе у госте. Устајем и прилазим једној од њих – назирем је у трави под мојим ногама у облику пања. А некада је на том месту била трешња.

„Устај војско!“, дрекну десетар.

Будан сам, али не подижем очне капке. Не могу да верујем, али је тако – нико не прилази мом кревету. Не знам које је осећање среће интензивније, оно синоћ пред спавање или ово сада. У соби је бука и журба, од себе до купатила и назад. Младићи са пешкирима око врата или преко рамена сударају се у пролазу једни са другима. Још мало уживам у мраку мозга и звуковима које праве сад већ бивши другари. А онда – тишина. Посматрам собу. Годину дана притегнут стегам војничког живота, а сад изненада пуштен са ланца. Шокантно. Као да сам од оног тренутку свеопште собне мобилизације помало увређен што нико не обраћа пажњу на мене. Само неколико сати пре, био сам потребан, неопходан, морало се сваког тренутка знати где сам, казна затвором увек је висила над главом, мрка и надобудна лица официра, десетара и разводника, а гле сад – одбачен као ислужена масна браварска крпа у виду старе мајице.

Устајем, али остајем да седим на кревету. Гледам у зид. Продујавам радосно ишчекивање почетка мог облачења у

цивилно одело. Затим отварам малу зелену касету. Рекао сам мајци да ми она и отац купе нове левиске 501. Навлачим прошлгодишње, већ излизане и тесне, јер сам се угојио. Уместо жељених каубојки послате су ми нове црне ципеле, са извијеним врхом као пачији кљун. Нимало ми се не свиђају. Због модела као да су за број или два веће. Тешко да стоје на узане фармерке, али ту се ништа не може. Навлачим широку тексас јакну. Све у свему, делујем незграпно и због тога се стидим. Не може се све имати, а ова слобода је ионако превише. Обављам све што је потребно у купатилу и враћам се у собу. Узимам пластичну кесу у којој су неке рок касете које сам позајмио од Радојка и обећао да ћу му их поштом послати назад, и моја плоча „Rattle and Hum“ од U2.

Дан ће бити прелеп. Испред бараке је празно, сви су отишли на доручак. После ће бити прозивка, па ће се уредно спаковани два по два упутити ка писти. Прија ми што никог нема, али морам да се поздравим са свима. Не иде да баш тако одем, без поздрава, мада је то најбоље решење, јер не осећам ништа према својим саборцима. У девет имам комби за град, али претходно морам да примим контра-вакцину, која ће поништити ону примљену по доласку у војску.

Горе у бараци, поред писте, су сви, сем Радојка, који је у притвору и Трајевског, Македонца, који ме је вешто избегао. Стигао је у „Голубовце“ као јунска класа, у септембру, из прекоманде, три месеца млађи по стажу. Убрзо по његовом доласку отишли смо на пиво у цивилни део аеродрома. Споречкали смо се око политике, па сам у једном тренутку повисио тон и од тада, ево већ шест месеци, није проговорио ни реч са мном. Мигови „21“ полако се ваљају ка залетишту и ускоро ће први авион загрмети при полетању. Унутар бараке није бучно. Пружам руку младићима са лажним осмехом, а све

што заиста желим је да што пре нестанем са тог места и заборавим на њих, ни криве ни дужне. С обзиром да остају део су читаве те маслинасто-зелене ујдурме коју мрзим и која ми је нанела много зла, па их нисам могао издвојити из тог система.

Нас неколицина чека комби испред водоторња. Са мном је Албанац са Косова из моје чете. Заједно смо из Сомбора у Титоград дошли у прекоманду, али не разговарамо, иако се познајемо дванаест месеци. Зауостављамо се испред пријавнице. Видим Радојка и машем му, одмахује ми насмејан, без опасача и без пертли на чизмама. Знам да га никада више нећу видети. Рампа се подиже. Кажу да се не би требало окретати за местима која вам остају у ружној успомени. И нисам.

Ипак, било је радосних тренутака у касарни. Заклетва почетком априла и долазак деде, брата, сестре и родитеља и ноћење у граду са њима. У лето, док сам на дужности прао ходник, неочекивано најављена ми је посета. Само сам испустио канту с прљавом водом и четку. Отац, мајка, брат и сестра свратили су до касарне на путу за море. Осећање среће какво никада, ни пре ни после у животу, нисам осетио. Требало је пресвући се у цивилно одело, али сам од радости која ми је куцала у грлу заборавио. Касније после сусрета са њима морао сам се вратити назад на преобуку. Ах, како сам летео до тамо док је срце убрзано лупало. Смењивали су се брзи ход и трчање и као да је са сваким наредним кораком та проклета пријавница била све даља (налазила се на око пола километра удаљености од наших спаваона). И само се на једном месту могло бити срећније од мене — у Рају. Та драга бића су ме чекала, а ја хитао ка њима. Значио сам им све и они мени. У том мрачном кругу

увреда и малтретирања они су били светлост на крају тунела. Али, до те светлости је било могуће стићи, и додирнути је, загрљајем уронити у њу и осетити њен додир. Та светлост није била филозофска претпоставка и очајна чежња пролазног живота за трансцеденталним вечним светом, без бола, умирања и растанака. Требало је прећи само стотинак метара. Па затим они врели дани у хладу борова и двочасовно дежурство код водоторња, док сам лежао испод ниских крошњи опијајућег мириса и писао брату дугачка писма о сунчаној Калифорнији и Сан Франциску, у који ћемо он и ја једном отићи када ме отпусти војска.

Излазимо код главне аутобуске станице. Позивам свог класића Албанца на пиће. Нема времена, у журби је. Разумем његово одбијање. Цели војни рок читао је „Рилиндју“ (новине на албанском језику) и загонетно се смешкао пушећи цигарету. У реду, био је уз свој народ, а ја сам био уз читав свет.

На железничкој станици пијем пиво са познаником из друге чете. Затим се укрцавамо у воз. Из Ваљева аутобусом стижем у родни крај. Нико ме не чека. Журно крећем познатом пречицом. Гурам капију свога дворишта и пролазим поред драге трешње. Пролеће је, 18 март. Затим још десетак корака и рука ми је коначно на брави улазних врата.

Поздрављам се и љубим са оцем. Седамо у кухињу.

„Где су сви?“

„Матер је на послу, а Дарко и Сања у школи. Дарко би требало да стигне сваки час.“

„Маму ли им ј...“, рекох. „Прође.“

„Казао сам ти да ће проћи“, рече отац.

„Али изгледало је као да никада неће.“

„Знам. Тако ти је то у војсци.“

„Јебо је онај ко је измислио.“

Недуго затим отварају се улазна врата.

„Јел стигао?!“

„Јесте, ево га овде са мнош“, рече отац.

Дарко брзим кораком улази у кухињу.

„Где си брате! Јел стиже!“

„СТИГОХ коначно, мајку им...!“

Загрлисмо се.

Прошла је двадесет једна година од тад. Брата одавно нема. А ни деде. Враћам се и седам под лозу. Ноћ је. Немам више снаге да се сећам. Уморан сам од успомена и само зурим у мрак. Не могу да се померим и искочим из тог зачараног круга, као да сам парализован од неке непознате силе и њоме прикуцан за клупу. Изненада, улазна врата се отварају.

„Ајде тајо унутра, мрак је, идемо на спрат“, позва ме супруга.

„Јел' ми дете вечерало?“

„Јесте, све је појела.“

„Одлично. Ево идем.“

„Хајде.“

„Је ли, има ли какав филм вечерас?“

„Не знам, погледаћемо у програму.“

НА ПРОЗОРУ СВЕТА

Бучно, бурно, јучерашње вече одјекује све слабије у мојој глави клизећи низ сате у прошлост. Прослава мог скорог одласка у војску се завршила. Јутро је. Седим на раму широм отвореног прозора, у приземљу куће, и тужан посматрам мајку, на пар корака од себе, како усисава собу. Прохладно је,

а мали травњак иза мене, са западне стране дворишта, у потпуном је хладу. Лево, велики травњак је осунчан. Спрат, у соби изнад, већ добија обресе надреалног - успомене од синоћ данас заузеле су своја места: на каучима и седалицама дуж зидова, тепиху и по угловима, на делу регала који наликује на шанк (и после толико година се растужим када га погледам, јер ме увек подсети на ту далеку ноћ и сподобе које су за њим испијале пића). Свако место исијава различитом снагом чији интензитет зависи од степена моје наклоности према њему - што ми је неко биће драже, тако и место на којем је седело или стајало више заокупља моју пажњу, добија на важности.

Музика врло мало успева да омекша челичну конструкцију јутра: "Tunnel of love", Брус Спрингстин. Дивне, нежне, мелодије доносе олакшање, али и појачавају осећања сете, узнемирености и тескобе. Плаче ми се, али се с уздржавам, нимало лако, стидећи се плакања у присуству мајке, стидећи се плакања уопште.

Куда идем? И зашто? Како објаснити ово стање неме напрегнутости? Моје жеље и чежње остају скривене за друге људе. Нико не зна и да постоје. Нико ме ништа не пита. Ћутим - усамљен. Глупи усисивач бруји. Глупи врапци цвркућу. Глупо сунце сија. А мајка је као у трансу. Потребно ми је, очајнички, да неко поразговара са мном. Потребно ми је да плачући извриштим своју муку и да свету кажем да ме не интересују његова правила. Чак се и мени најдража бића не буне због моје судбине. Иако напуштам вољене, иако се сав предајем њима, тражећи у њиховом погледу и загрљају утеху и спас, то не мења мој положај. Као да чујем њихове равнодушне савете: "Ма није то ништа. Не идеш на крај света. Ниси једини." Или: "Ма буди мушко. Одслужи своје и миран си." А ја вичем: "Никоме ја ништа не дугујем! И баш ме брига

што нисам једини и што "нисам" мушко! Не желим да идем! Не желим... Шта се то дешава?, питам се. Каква је ово ноћна мора? У каквом то језивом свету духова живим, а коме, осећам то болно, не припадам.

Са улице допиру људски гласови као нападачи на мој мозак и чине да се осећам још усамљенијим; повремено окренем главу у правцу одакле долазе, однекуд иза бедема дрвећа, кућа и ствари. Ти гласови ме плаше и сламају. Груби су, без и мало наговештаја могуће нежности. Бесан нервозно лупкам прстима по дрвенарији рама и млатарам ногама. Схватам, не, пре осећам, да сам опкољен равнодушношћу свега што ме окружује, а недовољно снажан да јој се одупрем. А мајка је и даље у свом свету - будна сања, успавана брујањем усисивача - заокупљена мрвицама расутим по шареном тепиху. Превише сам напет, јер не могу речима да искажем оно што ме мучи - то неподношљиво стање, ради олакшања, изазива "кисели" осмех на мом лицу. Дође ми да дрекнем: "Мама! Мама! Чујеш ли ме?!", "Шта је?! Шта се дешеш?!", "Угаси тај усисивач! Хоћу нешто да ти кажем!" Звук мотора се нагло стишава, а мајка га за тренутак претиче речима: "Хајде реци." Затим звук претекну речи и стопи се са тишином - пауза - "Не могу мама!... Не могу", шапућем, док ме сазнање да себе не могу објаснити другоме спутава у покушају. "Шта не можеш?... Шта ти је?", њен зачуђен поглед на мом је лицу, док ме последње питање доводи у стање потпуног очајања - осећам јад и беду немогућности да будем схваћен. Па ипак последњим снагама копам по својој изломљеној души тражећи спасоносан и победнички одговор - узалуд. Немајући ослонца у спољњем свету, урушавам се у самог себе као звезда која умире - постајем Црна Рупа; али рупа која није свемоћни господар свега што привуче, већ

сам свој заробљеник, у сопственој немоћи. Усисивач поново бруји, као лоша вест – знак да је покушај мога зближавања с мајком пропао. Посматрам је са жалашћу које она није свесна, како залуђена, као и већина људи, живи хипнотисана приземним и бездушним стварима овог света. А више од свега хтео бих да јој кажем све оно - оно право - што ће је заувек поистоветити са мојим болом и учинити да коначно сагледа и схвати, из мог угла, то што ми се дешава - да ме разуме, једном засвагда.

Мајка угаси усисивач и погледа у мене. "Иди мало прошетај. Нећеш ваљда цео дан преседети на том прозору." И нећу, помислих, а цео се свет обруши на мене.

2

Свега неколико дана дели ме од одласка. Излазим у град са друштвом да се уз чашицу опростимо. А можда би боље било да сам остао сам до поласка. Ма, шта зна дете... Упорни, бесмислени, осмеси и шале, спрдања са мојом неизбежном судбином који не одговарају датом тренутку и иритирају и напињу још више ону тачку бола у утроби. Равнодушност и безосећајност, али безазлене и незлонамерне што коче сваки покушај да се буде искрен бар пар минута према себи и другима - да дечак каже што осећа. Ма дечак би да завришти: "Тешко ми је! Не смејте се више! Само малчице желим да видим озбиљност на вашим глупим лицима!... Хеј! Чујете ли! Престаните, пизда вам матерна!" Али, смеје се и дечак, јер стиди се и нема храбрости да буде онакав какав и заиста јесте - један од првих тренутака разочарења, почетак чежње за сродном душом - увод у лутање.

***

Ноћ. Осам сати. Много је нас који чекамо на аутобуској станици у Сомбору да се одвеземо до касарне, на периферији града. Не бих се утешио ни да нас је хиљаде. Први предзнаци велике самоће која нас чека у годинама које долазе, у коју ћемо срљати и од које ћемо бежати, да нас стигне, заувек, ненадано или када нас умор заустави.

Чекамо, дуго. Чекамо на рањавање и масакр сопствених снова, али тога нисмо свесни. Рођени поново, у двадесетој, учимо о прљавом животу одраслих: малтретирању, лажима и превари.

У рукама држим позајмљени инострани часопис за тинејџере „Bravo“. Чежњиво листам квалитетни папир у боји. Група "Bross". Певач Мат, насмејан и безбрижан, у свом далеком свету слободе и остварених снова: девојке, море и палме. А ја у тој гужви с непознатим и бучним младићима који сви до једног изгледају као да не разумеју, нити могу да схвате моје очајање: снови вриште мучени мором стварности, падали у подножја њених зидина као неки стрељани револуционари, док полагано пристижу изанђали маслинасто-зелени војни аутобуси.

Миле жута светла возила и тупо брекћу мотори у црној дубини, у којој се крчка тишина. Такав је, ваљда, поглед са звезда. Тајна неизвесности се разголитила у пространству, надобуднија од свих људи заједно, у својој моћи. Нечију децу возе у пакао да им спале илузије: опрље лептирова крила и пчелама извуку жаоку... Негде далеко чује се плач новорођенчади; младе мајке излазе из породилишта и дочекују их насмејана лица, пољупци и нежни загрљаји. Шале се ти одрасли људи, тепају бебама; учини ти се да не недостаје љубави овом свету. Па шта се то десило с годинама? Деца су одрасла

у веселе и здраве младиће, а очеви и мајке пустили су их тек тако у ноћ? Зар су престали да се сећају својих беба? Зар су страх, устаљена правила друштва и наизглед непробојна стварност датих околности јачи од љубави?

Ипак, дечаци се смеју. Младост се у незнању или немоћи препушта, али се не предаје тако олако. Са стрепњом и радозналешћу ишчекујем да се појаве светла у даљини.

Касарна. Аутобуси стају испред пријавнице. Спуштена рампа и неколико војника који делују аветињски. Потребно је да им се приближим и поразговарам са њима - да срушим ту дистанцу која изазива осећање ужаса и језе у вези њих. И сва та гужва у аутобусу, та нелагодна присност тела, чине да одбојност и неповерење расту. Све изгледа нестварно, нестварније ако си на месту на коме не желиш да будеш. Слобода је свуда око тебе, пространства се губе на хоризонту, можеш и треба да потрчиш... Али, истина коју осећаш, самом теби се чини неозбиљна и неостварива - снага дате ситуације, односно мањак твоје, парализује те страхом; туђа истоветна убеђења и веровања, својом бројношћу, сакупљена у жижи делања, разбијају ти вољу и машту, покушавајући да своју бесмисленост и комичну неозбиљност претворе у своје супротности као неприкосновене. А телесни кукавичлук и апсолутна немоћ да се реагује надвладавају романтично херојство, једино вредно истинског човека.

Дисциплиновано крећеш за официром гледајући га у потиљак и леђа, без мисли и у напетом ишчекивању ко зна чега. А он није онакав како ти замишљаш да би човек требало да буде. Желиш то да кажеш некоме, а немаш коме. Вуку те невидљиве везе правила путем којим не желиш да идеш и разлочи у које не верујеш. Не осећаш да си обавезан према ономе за што те обавезују. Живиш у свом малецном свету, са

драгим бићима у њему, од кога су те, на тренутак, отргли: не осећаш да припадаш заједници, нити везаност за претке. Видиш вољене и себе на неком другом и далеком месту, сигурном и по лепоти неописивом. Мучиш себе физички отргнут од снова.

Иза пријавнице - полутама и мрак. Понеки осветљен прозор што лебди високо и парче зида поред откривају да је на том месту зграда. Затим нас уводе у касарну. У једном прозору промичу главе младића и оружје у њиховим рукама. Изненада пожелех да задужим ту челичну справу.

СТИЖЕМО пред велики хангар. Отварају огромна врата и уводе нас као овце у тор. Простор је велики и гори неколико огољених сијалица - полутама. Хладно је. Одвајамо се по групама - ко је кога упознао успут или знао од раније. Или би упознавање падало у хангару. Неколико старих ђачких клупа поређано је окол. Помишљам на генерације ученика који су у њима проводили школске дане. Тужна је веза тих клупа сада са сопственом прошлошћу где су некада припадале. Много је порука исписано на њима. Углавном су дечаци жврљали у тренуцима досадних и углавном бесмислених предавања.

Све је хладније, па је скоро неподношљиво седети. Ходам да бих се загрејао, па и ћутањем то постижем. Почињу да ме иритирају они који неуморно брбљају.

Официри се још не појављују. Људи почињу да се буне и гунђају. Један младић рече да све ово намерно чине да би нас одмах на почетку научили памети. Хајде појављујте се, мајку вам јебем, кажем тихо за себе. Умор навалује. И када је изгледало да малтретирању нема краја забрундаше велика врата и појављује се старији официр и војник са три црвене црте на ширитима (разводник). Почиње прозивка. На крају,

деле нам вреће да сутра у њих спакујемо своја цивилна одела и пошаљемо кућама. Коначно, одводе нас у једну зграду на спавање.

Лежим на кревету, у мрачној соби, а свуда околу тамни обриси глава и тела. Заспати - једини је начин за бекство, на кратко, за које сам способан. Прозор у дну собе, са моје леве стране, заједно са малим простором и стварима у њему, осветљени су лампом са улице. А јутро ће брзо доћи, брже него и када у мом животу. Утеха је ипак ту: још увек нисам заспао.

Тако је то. У животном добу када су нам снови и машта најлепши и најинтензивнији, и када је немерљива штета узнемиравати их, као и уснуло и уморно биће пробудити из слатког сна, дешавају се овакве или још теже животне околности – убице илузија – после којих више никада нема потпуног опоравка.

Раде Илић, В.П. 3065/25, Сомбор.

Прича из заумља – Милан Пенезић

ВЕРА

Полуотвореним очима посматрао је гримизни сунтон. Чинило му се као да небо негде у даљини гори. Могао је да осети, готово да напипа густи мрак, који све брже покрива шуму и његов ум. Брзо су падале сенке играјући се на пољу. Отварајући врата прошлости, подсетиле су га на страшне приче које су стари причали деци не би ли их смирили кад су била неваљала, сада више верује у њих него када је био дете. Ветар је дошао као зли гласник, уплитао се у крошње, доносећи језу која му се попут змије успиње дуж целе кичме. За трен, тама је својим плаштом све прекрила, а протекли дан као да никада није ни постојао. Ноћ је већ све појела а тек почиње са својом игром. Осетио је у стомаку нелагоду, лош предосећај. Одавно је научио да верује својим инстинктима и да чита знакове које природа шаље. Из даљине се котрљао све гласнији ехо планине које су изговарале: „Вера...“. Осврнуо се око себе али није било никога, мада је осетио присуство оностраног. Дохватио је секиру којом је цепао дрва. Чврсто је стегао грубим шакама. Погледао је у мрак и викнуо: „Ко је тамо?!“ Севнуле су муње на небу и угледао оштри сјај црвених очију под црном капуљачом. Без имало страха залетео се право на црну утвару, фијукнула је секира и заболо се у дрво. Узео је секиру погледао око себе није било никога.

„Изађи и бори се!“ Дрекнуо је из свег гласа.

„Зашто? И ти си престао да се бориш.“ Рекао је глас који не припада човеку, који долази из непознате даљине. Чинило му се да је поред њега, а опет да долази из далека. Глас старији од камена, воде и ватре.“

„Ако си дошао зашто се кријеш? Плашиш се?“ Изненадни, снажни удар ветра оборио га је на леђа, секира је пала и завршила у грмљу.

„Још једном кажи тако нешто и твојим језиком нахранићу вране, безвредни црве.“

Од јаког ударца једва је успео да изговори.

„Ради шта ти је воља, не бојим се за свој живот.“

„И не треба да се бојиш за свој живот... за туђе треба да бринеш.“ У ужареним очима горела је ватра. „Саветујем ти да спремаш службу за покојнике, уколико не пронађеш изгубљено.“

„Чији су то животи? За кога да спремам службу?“

„Ослушни веру своју, она ће ти рећи.“

„Не верујем више у Бога.“ Милош је пркосно одговорио сенци тамнијој од ноћи. Утвара је почела да бледи.

„Са Богом или без њега...свој крст носићеш до гроба. Добро запамти моје речи...оче...“

Остала је само тишина, злослутна тишина. Отрчао је до своје дрвене куће, која се налазила у самом срцу шуме. Ушао је задихан и затекао свог брата како се моли пред иконом светог Арханђела Михајла.

Прекинуо је своју молитву и обратио се Милошу који је узнемирен стајао на улазним вратима.

„Да ли си добро?“

„Јесам, зашто?“ Узалуд је покушао да сакрије своју забринутост.

„Потпуно си блед брате.“

„Није то ништа, уморио сам се од цепања дрва, добро сам.“

„Изгледаш као да си видео духа.“

Озбиљно, оштро је погледао свог брата право у очи тихо рекао.

„Оно што сам видео, твоја вера не признаје.“

„Загазио си у пету деценију а понашаш се као дете.“

„Ти би требао, драги млађи, подвличим, млађи брате Стефане да слушаш старије.“

„А ти да прошириш своје знање, отвориш срце и вратиш се служби Господа.“

Ове речи полетеше као стрела право у његово срце.

„Да служим савршеној машини за убијање?! Која, притом има болесни смисао за хумор. Неко горе нас извлачи као на томболи, док ми плешемо као лутке за њим, проклете марионете! Цео живот сам му посветио, а Он је громом убио најбољег човека који је овај свет икада имао. Кажи ми, многољубљени, посвећени, побожни вернике, које су шансе да те удари гром усред поља? Да ли је уопште могуће тако нешто без мешања Свевишњег? Или ћеш драги оче, рећи: Бог нема везе са тим, то је случајност. Десило се! Оставља убице и силоватеље, а узима добре и поштене. Желиш да будем као твоје колеге који испод мантија крију тела унакажена грехом. Који се на сличан начин као Онај тамо горе, сладе и искоришћавају патњу народа. Али с ким си такав си, зар не?“

Није хтео да одговара сада на ова питања, јер је приметио да је Милош видно љут. Знао је да ће даља дискусија довести до свађе.

„Брате нећемо више о томе“, рече са смиреношћу која га запањила.

„Хајде да вечерамо.“ Не желећи даље да расправља на ту тему, климнуо је главом у знак одобрења.

Домаћи сир, хлеб, сланина, и лук послужени на столу. Док вечерају у тишини, Милош се загледа у ватру која је горела у камину, трудио се да нађе у њој оне ужарене, црвене очи. Шта је оно било у шуми? Шта предсказује црна утвара? Зашто је дошла и зашто се њему приказала?

„Шта си то видео?“ Пренуше га ове речи од размишљања.

„Молим?“

„Рекао си цитирам: оно што сам видео твоја вера не признаје. Па те питам шта си то видео?“

ДУМ! ДУМ ДУМ! ДУМ! Лупање на вратима одзвањала су му у ушима попут добоша. Скочио је као мачка, исколачених очију гледајући у врата. Његов брат је кренуо ка њима.

„Где си пошао, Стефане?“

„А шта ти мислиш? Па да отворим врата, Милоше.“

„Да се ниси усудио?“

„Јел си ти нормалан? Неко је испред и куца на врата.“

„Исправка, нешто је испред и куца на врата.“

„Јел си ти нормалан? Шта је са тобом?“

„Чуо си ме, не померај се! Ко је!?“

Уместо одговора лупање је постало гласније. Зар се утвара вратила? Да ли је смрт дошла? Зар се смрт најављује, куцајући на врата?

„Донеси ми лук и стрелу, налазе се испод мог кревета.“

„Ти си тотално полудео. Отворићу врата.“

„Начини још један корак ка њима и ударићу те тако јако, да ћу ти избити зубе заједно са твојим Богом “

ДУМ! ДУМ! ДУМ!

„Ради шта ти је воља, али оружје ти нећу донети.“

„Добро, пацифисто, схватио сам, помери се ја ћу отворити.“

Дрхтаву руку ставио је на браву, шарке су зашкрипале, врата су се отворила... Угледао је уплакано, бледо добро познато лице младе жене.

„Милице! Шта се десило? Уђи молим те.“ Престрављена жена, једва је нашла снаге да седне. Стефан јој је донео чашу воде са шећером.

„Шта се десило дете?“ Младо и лепо лице, остарило је за пар тренутака.

„Не знам одакле и како да почнем? Моја... Јована... моје дете...“ Бризнула је у плач. Милош и Стефан немо су се гледали са тугом у очима. Обрисала је сузе марамицом, скупила снагу и наставила.

„Не постоје речи... ја нисам луда... а ви ми морате помоћи! Без ње не могу да живим!“

„Смири се мила, имаш моју реч, помоћи ћемо ти.“ Погледала је Милоша воденастим очима, цео њен живот био је скупљен у том погледу. Скупила је снагу и наставила.

„Ако је не спасете, зора ме неће дочекати. Изгубила сам јединог човека којег сам икада волела. Те вечери када га је ударио гром, ја сам изгубила супруга, а ви веру. Нисам посустала ни једног тренутка, али сада... Ако ово зло победи... пре петловог гласа окончаћу своју патњу. Нека моју душу узме вечни пламен пакла али ја без ње не могу да живим.“

„О којем злу причаш?“

„О вампиру!“

Прошао је цео минут, пре него што је Стефан одговорио.

„Дете, имаш грозницу, наш ум понекад у тешком стању склон је да...“

„Немамо времена оче! Моје дете је отео вампир, знам шта сам видела!“

„Можда је био неки разбојник?“

„Оче док ми овде расправљамо, времена је све мање за моју Јовану.“

„Да ли тражио откуп?“

„Јесте...откуп је њена крв.“

„Да ли је вампир ујео?“ Упита Милош, док је Стефан је подигнутом обрвом гледао у свог брата.

„Није... она је...девица. Причала сам са тетка Весном, рекла ми је да ће је у поноћ узети за своју невесту.“

„Упозорила ме да само неверник може да је спаси... ако пронађе изгубљену веру.“

„Дете ти бунцаш, од силног страха и бриге. Сигурно имаш високу температуру, донећу ти облогу.“

Устала је, спремна да оде.

„Много је јачи од мене, има снагу једног вола, ако не одете ви, не преостаје ми ништа друго, отићи ћу сама.“

„Отићи ћемо и вратићемо Јовану живу и здраву.“ Одлучно и самоуверено рекао је Милош.

Одахнула је са олакшањем.

„Стефане... Милоше... жао ми је због свега... дала сам све од себе да је заштитим...“

„Биће све у реду.“ Тешили су је обојица.

„Без мог детета... са рујном зором...наћи ћете моје тело како виси у шуми, од вас тражим да ме оставите тамо, не желим сахрану. Последњу жељу морате да ми испуните.“

„Мораш се смирити Милице и рећи нам ко је отео твоје дете? Да ли неко из села? Да ли...“

„Оче Стефане! Своје сам рекла, идем... да се молим за моју Јовану и вас обојицу.“ Отворила је врата, на самом излазу, пре него што је отишла, окренула се.

„Нека вам је Бог у помоћи.“

„Милице!“

„Стефане, пусти је.“

„Како то мислиш? Неко је киднаповео њено дете, а она прети да ће се убити, морам је зауставити!“

„Морамо зауставити једно зло, не Милицу. Зато боље спреми се.“

„За шта?“

„За пут, морамо вратити Јовану.“

„Зато што је рекла луда баба Весна, или зато што је Милица халуцинирала?“

„Подсетићу те да је Весна, жена великог и свестраног знања.“

„Управо она је Милици испрала мозак. Па она верује у змајеве, вукодлаке и вампире!“

„Можда је време и ми да почнемо.“

„Да ли си сишао са ума брате?“ Уместо празних прича мислим да је најпааметније да позовем полицију?“

„Стефане послушај ме спреми се, идемо да нађемо Јовану и вратимо живу и здраву.“

„Где ћемо је тражити?“

„Недалеко одавде је напуштена кућа, тамо ћемо је наћи.“

„Зашто си уверен да је тамо?“

„Око те куће налазе се најстарији храстови, верује се да у ту шуму могу ући само свештеници... и они нечистиви. Али не брини, храст је дрво које посвећено Перуну, то је наше свето дрво.“

„Брате шта причаш?“

„Такође, налази се и воденица.“

„Милоше, освети се, пробуди се! Тонеш у хистерију“

„При здравој памети последњи пут ти кажем Стефане, спремај се немамо времена!“

„Добро, ако ти тако кажеш, надам се и молим да знаш шта радиш.“

„Благосиљај воду, а ја ћу припремити глогов колац, лук и стрелу.“

Стефан је из џепа извадио дрвени крст на коме је био разапет син Божији.

„Ја сам га урадио, за тебе, од тисовине је“, рече са поносом

„Не треба ми, Тај нам опет спрема неко позориште које ће га забавити.“

Стефан са тугом у очима вратио је крст у џеп, и рекао.

„Чините добро док је дан, доћи ће ноћ када нећете моћи ништа учинити.“ „Речи су нашег спасиоца Исуса Христа.“

„Ноћ је одавно пала мој брате.“

„У мом срцу није пала ноћ. Ја сам те послушао и спремио се, за било шта што нас чека. Молим и тебе да се спремиш, заједно са Богом.“

Подигао је колац и ставио на раме.

„Идемо ти и ја... сами.“

„Са Богом или без њега...свој крст носићеш до гроба.“

Милош је унезверено погледао Стефана.

„Шта си то рекао?“

„Чуо си ме брате, идемо времена је све мање.“

После краћег пешачења, ушли су у храстово шуму. Вековни мрак као да их је прогутао. У тами засијаше оне црвене очи које је већ видео, засијаше брзо и несташе.

„Зашто смо стали?“

„Учинио ми се нешто, млађи брате буди спреман на све. Јер... на добром смо путу.“

Наставили су даље и нашли стару воденицу, и оро-нулу кућу, некада је била велелепна, од старог сјаја није остало ништа. Милош се прекретио, отворили су врата, дугачак ходник обасјала је месечина. На крају истог налазила се дрвена, двокрилна врата, отворили су и нашли на просторну собу. Зуб времена је није штедео, све је било оронуло. Стари намештај био је прекривен паучином, стар, кожна фотеља окренута према камину. Светло је кроз прозоре долазило од месечине и од камина у коме је горела ватра. Целом собом одјекнуо је глас.

„Непозвани гости...“

Гледали су око себе, није било никога. Као да су зидови причали.

„Ко је то?“

„Прво треба да се најавите.“

„Покажи се!“ Наставио је Милош.

Ватра се угасила. Језа и страх преплавили су целу собу.

„Зашто си нервозан? Смрдиш ми на свештеника али ниси понео мантију. Зар си заборавио своју униформу?“

„Дошли смо по Јовану“, рече Стефан.

„Јако је поспана, није расположена за причу, а за шетњу још мање...“

„Без ње не идемо одавде.“

„У сваком случају ви не идете одавде.“

Ватра је опет горела, фотеља се окренула према њима.

„Опростите нисам се представио, ја сам Владимир.“ Висока појава, бледог лица, упалих црних очију, издужених ушију, без носа, са изузетно дугачким прстима бледог лица устала је из фотеље. Језиком је прелазео преко испуцалих усана. Удисао је брзо ваздух нечим што је личило на њушку. „Нулта... крвна група.“ Мљацкао је устима. „Моја омиљена.“ Стефан је унезверено гледао, док је Милошев поглед био оштар.

„Чуо сам за тебе Владимире, ниси претерано водио добар живот, био си прави разбојник.“

„Знам и ја за тебе Милоше, важиш за једног од најмудријих људи. Зову те магом, свештеником, неверником, шта си ти? Не можеш да будеш све зар не?“

„Немој много да паметујеш, ти не можеш ни на други свет да одеш, заробљен си овде.“

„Заробљен? Живећу вечно!“

„Још није прошло четрдесет дана од када си се упокојио. Што значи да још ниси бесмртан.“

„Постаћу бесмртан, а то је Благослов.“

„Твоји греси су изашли на видело, погледај се на шта личиш.“

Извадио је огледалце из џепа, али Владимир није био у одразу.

„Не можеш више никада себе да видиш, то је проклетство.“

„Можда уједно и благослов... мислим боље да се не видиш, личиш на мутираног слепог миша.“ Додао је Стефан. Његов брат погледао га је са благим смешком, знајући да се опоравља од шока и да може да рачуна на његову прибраност.

„Ох духовит дечкић обучен као нинџа... тебе ћу прво убити.“

„И не мораш, довољно ми је мучно што сам те погледао.“

„Али ипак хоћу.“

„Последњи пут те питам, где је Јована?!“ Милош је извадио глогов колац, Стефан лук и стрелу.“

Владимир је засукао рукаве.

„У спаваћој соби, чека ме да јој се придружим.“

„Морамо је вратити њеној мајци.“

„Ви смртници морате само умрети. Смрт вам је подарена животом. Од зачећа ви имате сат који креће да откуцава, код мене није тако. Јовану ћу повести на много дуже путовање. Кажите њеној мајци да не брине, јер ћемо за које вече доћи да јој ишчупамо срце.“ „То ти нећемо дозволити.“

„Као да се ви нешто питате.“

„Наказни вампиру, враћамо те назад у пакао!“

За један трен Владимир се нашао испред њих, ударио је Стефана који је одлетео на другу страну собе, пао на комоду

са књигама које су се расуле преко њега. Милош није ни сти-
гао да потегне лук, а Владимир га је већ шчепао за врат и по-
дигао изнад земље.

„Бедо једна! Зар си стварно мислио да мене можеш у-
бити?“

Стреле заједно са луком су пале, обема рукама поку-
шао је да се ослободи али безуспешно.

„Да видимо каква је крв поганог, неверног попа.“

Ове речи Милошу су долазиле из далека, било их је све
теже распознати, слика је почела да се гаси, испред себе је ви-
део велике беле очњаке. Пао је на под, кашљући снажно, једва
долазећи до ваздуха. Вампир се држао за леву страну главе,
која се претворила у смрдљиву слуз. Пара је излазила из ране,
на месту где је било око. Стефан је испразнио чутуруицу на ње-
гову главу са водом коју је благословио. Владимир се претво-
рио у слепог миша и одлетео.

„Брате да ли си добро?“

„Јесам добри мој, хвала ти.“ Одговори са болом у гласу
Милош.

„Хвала драгом Богу.“

„Овде нема Бога, кажи ми где је крвопија?“

„Одлетео је.“ Милош се подигао се, покупио лук и
стрелу и одлучно је рекао Стефану.

„Спреми се, следи најјачи напад.“

Ватра се угасила, уз гласан тресак затвориле су се жа-
лузине на прозорима... потпуни мрак.

„Комарац је домишљат, не види се прст пред оком.“

У том тренутку Владимир је дохватио Стефана и носио
га по целој соби.

„Брате!“ Милош је викнуо, отишао до прозора и почео
да разваљује жалузине.

„Издржи, долазим!“ Развалио је два прозора и месечина је опет обасјала собу.

„Изнад земље држао је Стефана једном руком за врат. Владимир се окренуо ка Милошу.

„Не бој се, њега нећу ујести...“

Танки, дугачки прсти попут жилета зарили су се Стефану у стомак.

„Неееееее!“

„У реду је... брате... само... поврати своју... веру.“ Извадио је мали крст од тисовине и забио Владимиру у друго око. Владимир је бацио Стефана од себе који је уз болну гримасу пао. Вампир је вриштећи покушавао да извади крст али није могао, јер сваки пут када би кренуо да извади опекао би га.

Дошао је до свог брата.

„Биће све у реду, не брини, још само мало издржи.“

Стефан га је погледао са смешком и затворио очи.

„Неееее! Буди се, буди се! Чујеш ли ме! Мораш да слушаш старије!“ Дрмао је Стефана који се није померао. Цео свет му се срушио док су му испред очију пролазиле слике спокојног детињства. Одједном осетио је топлину. У џепу, нашао је мали дрвени крстић који му је брат наменио, исти који је био у оку вампира. Није могао да верује овом чуду. Са сузама у очима посматрао је разапетог Христа. Пољубио је крст.

„Небески оче, хвала на упутству. Опрости ми што сам предњачио у твојим плановима и помози ми да знам када да станем и слушавам твој смер. Твоји су путеви савршени Госпoде. Хвала што си ми понудио нежну милост. У Исусово име...“

Дохватио је лук и стрелу, са смиреношћу, затегнуо је тетиву. Одапета стрела зазвижда кроз ваздух и погоди вампира у врат. Крв је прштала на све стране. Зарежао је,

на његовим леђима израсла су велика крила, полетео је ка Милошу, који је скочио у страну.

„Иако те не видим... могу да те нађушим неверниче! Раскомадаћу твоје тело смртниче!“

Милош је изуо ципеле, нечујно је стао испред Владимира који га није приметио.

„Неверника можда... али верника не. У Исусово име!“

Месечина обасја оштри колац који је светлео као мач, свом снагом Милош је зарио у груди вампира. Владимир је почео да гори, вриштећи трчао је по целој соби. Отпала су му крила, затим ноге и руке. Последње речи вампира су биле.

„Вратићу се...“

„И ја ћу те сачекати сине.“ Одговори му Милош.

***

Свануло је јутро, много људи се окупило око цркве која је посвећена Арханђелима.

Милица је пришла свештенику који је са благим осмехом стајао испред цркве, држећи крст од тисовине у рукама.

„Помаже Бог оче.“

„Бог ти помогао дете.“

„Како сте данас?“

„Хвала драгом Богу јако добро. Како је мала Јована?“

„Одлично, управо је чекам, сада ће доћи, успавала се. Како је Стефан?“

„Врло добро, опоравља се полако али сигурно. Задовољан је негом у болници. Имао је среће што се испред оне

куће, нашла Весна, која му је спасила живот.“ Милица се прекретила.

„Лепо вас је видети опет овде, Ви држите службу?“

„Да, надам се да ћу бити достојан, много је времена прошло.“

„Оче Милоше... немам довољно речи захвалности, и за живота не знам како да вам се одужим за све што сте урадили за мене.“

„Дете, само никад немој губити веру. Свако од нас бира свој пут, трновит, дуг, пун љубави или онај други наизглед лакши, а у ствари тежи од стотину светова, хладан, усамљен, тужан и проклет у вечности. Јер Са Богом или без њега...свој крст носићеш до гроба. Пођимо сада.“, рекао је кроз смешак. „Закаснићу на сопствену службу.“

Ратна прича – Бранимир Перић

МЛИНАРКА

Предавао се, нема другог објашњења. Заиста су жене овог краја чаробнице! Слутио је у себи бујање енергије, силовите, несносне, скупљане месецима у касарни. Могао је да је опипа, да помилује њену надошлост. Гризао је заносну вештицу, љубио је бесомучно. Жене, ђавоље жене, ништа без вас! Стезао јој је бокове, груди, заривао зубе. Испиао јој усне као вино, испиао очи. Пио је незасито, жудно. Дрхтао је као да држи огољену жицу под напоном. Осећао је њене руке, хиљаде руку. Њени су га пољупци излуђивали. Вијугала се као жрвањ. Хучала је вода, млин је хучао, окретао се вртоглаво, безглаво. Чуо је буку млина под њим, или оног над њим, свеједно ког. Бучи, главно да бучи, да се врти и меље.

Трчање по утроби постаде брже. Осећао га је како нараста као квасац. Ускоро ће се прелити, јурнуће преко ивице.

Наваљивао је све жешће. Притискао као да плугом оре. Грозничаво. Сасушену земљу дуго неорану. Гризао је наново. Откидао залогаје. Откидао да се задави, да се не наједе, да још остане, увек нешто да остане. Док утроба не експлодира, док у вулкан не сине. Њене руке по њему као по клавиру пребирају дирке, дрхте додирима меким, дрхте свирком. Увијају се голицаве. Ети их на раменима, по врату, ето их на грудима, међу ребрима. Спуштају се ка трбуху, ка утроби што гори. Ниже до вулкана на помолу.

Све ближе. Спрема се да груне. Руке на њему, руке, господе! Вреле, све врелије! Руке!... Али откуд лед у њима? Откуд лед? И рез? Оштар? Лед који жари? Зар лед жари?! Не! Не!!! Врело, ох, врело! Страховито врело! Бол ужасна. Згрчи се, заштити! На бок! Руке моје, доле! Задржите! Ухватите! Зауставите!... Залуд. Свест се мути. Светлаци у очима. Котури светлости. Бол. Ватра. Котури. Котури...

Маријине руке се извлаче. Стежу нож који је пре непун сат бацила на под. Почињу да боду. Свирају последњи менует. Бесомучно, хистерично. По грудима, по стомаку. Миловања су то јадна према болу, према ватри тамо доле где је горело, где је највише болело. Повијена је над њим као права вештица. Зајапурена, рашчупана. Швабурдо гадни! Ево ти! Ево ти још!... Мене да превариш!... Послао те Уча, је ли?... А ко те у наше село послао, то не причаш!!!!...

Зазвуча и последњи акорд смрти. Марија се сави у клупко и зарида ситним јецајима. Рашчупана коса јој се растури по поду и потече густим праменовима. Тресла су јој се рамена од плача. Онда осети како јој се подиже утроба. Загрцну се. Нагон за повраћањем је у неколико налета покушавао да јој избљује садржину желуца, али сем желудачног сока који јој испече грло, ништа друго не изађе из ње. Усправила се несигурно и дрхтаво. Нешто меко склизну јој низ скуте и љигаво пљусну крај непомичне главе на поду. Затетурала се хватајући се за ивицу стола. Мртве очи погледаше у то испало парче мяса и укочено се зачудише.

Јецај утихну и растопи се међу дашчане зидове. Све стаде. Једино се воденични точак и даље окретао. Клобу-чао је воду и шкрипао монотона.

Свитало је.

3 сата пре

Прохладно летње предвечерје. Нека нејасна мирноћа упила се у куће распирујући прве шкиљаве петролејке што су се ту и тамо палиле иза прозора. Ноћ се уморно спуштала гушећи тестоликом непрозирношћу последње јецаје ђермова и чангрљање ланаца привезаних паса. Из крошње дрвета допре клепет крила кокошке која се боље намештала на починак. Грана под њом се зањиха будећи другу поспалу живину. Одговори јој пар квочања и још понеки клепет па се и то утиша.

Јован Спасојев несвесно застаде испред своје куће и одсутно заокружи погледом село. Нешто му је сметало, нешто није било као сваког дана. Зурио је неодређено у врхове брда и закрвављено небо на западу. Ћулио је уши као какав шаров кад иза амбара њуши ваздух и трага за мирисом кога само он разазнаје. „Мòре, има нечег!“ рече сам себи.

Из правца града зачу се далеко, тешко распознатљиво брундање. Приближавало се споро грицкајући идилу сеоског сумрака. Јована Спасојевог зебња шчепа за груди. Укочио се сав. Пси на тренутак умукоше накострешени, а онда су сви у један мах залајали. Од те силине напеше се ланци и каишеви за које су били везани, застењаше и зацвилеше реско и затегнуто. Јована обли зној. Слутња или стварност, питао се. Не чекајући одгонетку, скоро безглаво улете у кућу и залупи врата за собом.

– Жено, гаси лампу! Швабе! – викну још са прага.

У другим кућама се такође погасише лампе. Село као по договору ненадано утону у мрак. Пси се просто распомамише.

Јован Спасојев приђе прозору и напрегну очи. Гледао је низ друм покушавајући погледом да продре кроз мрак који се, чинило му се, пребрзо спустио. Месеца још није било. Ослушкивао је помно. Брундање се више није чуло, али га то ни мало није успокојило — ужас му се предубоко завукао под кожу. Тако је и са Међашима било. Кад се зачуло брундање, исто је овако најпре застало па се претметнуло у врисак жена, пучњеве и огањ.

Време је текло ужасно споро. Друмом се ништа није појављивало. Пси су један по један лагано престајали да лају. Таман да се све за њима поново утиша, они на улазу у село из неког разлога опет залајаше. Јован стегну песнице. Лавез се постепено преносио према његовој кући.

Црно је слутио Јован Спасојев и црно му пред очима беше. Колико се челом био приљубио уз стакло, од притиска је могло да прене. Кад залаја и његов пас у дворишту, жмарци му потрчаше уз кичму. Куцнуо му је последњи час, знао је. Усне почеше саме од себе да дрхте и изговарају молитву. Куд баш на мене прво? Сав се претвори у очи и уши. Ћулио је звек оружја и бат цокула. Зубе је стезао до бола. Пас је у дворишту скоро побеснео од затезања ланца и лајања.

Одједном се зачу куцање на вратима, тек толико јако да га поред лавеза укућани могу чути. Јован претрну. Одскочио је од прозора и брзо чучнуо. „Готово је!“ помисли. Престаде да дише очекујући најгоре.

— Јоване! — зачу позив са спољње стране врата. Као ни куцање, ни позив није био прејак.

Шумела му је у ушима.

— Јоване!

Да је женско пао би у несвест.

– Јоване, отвори! То сам ја, Павле Банаћанин!

„Павле? Јест, његов је глас. Откуд сад Павле!?“ Хтеде да застење под тежином свих питања која су му наврла са свих страна у главу. „Шта па сад он тражи од мене?“ Како је рат почео изгубио је контакт са њим. У селу се шушкало да су преко, у Банату, све домаће Швабе обукле униформу. Рекоше и Павле.

– Јоване, отвори, знам да си крај врата, не бој се. Сâм сам. Нема војске. Нико не долази за мном.

Јован је ћутао. Не, нису чиста посла! Додуше, Павле није рђав човек. Барем није био. Служили су у истој јединици војни рок. Зближили се, побратимили чак. После војске су се посећивали. Жену је узео из нашег села. Али, данас...

– Јоване! – Павле није одустајао.

Причао му је покојни бабо. Прешао је не само Албанију, него и горе голготе. У рату се све изокрене. Браћа се убијају као да нису ништа један другом. Зашто би за побратиме важило другачије? Можда је Павле баш зато дошао?! Није. Куд би Павле.

– Јоване, преклињем те! Не долазим као војник! Отвори, тако ти свега! Не бој се. Немам оружје.

Јован се покрену и приђе вратима. „Мора да је у некој нужди? Е и ја магарац, уср’о сам се од страха, а човека ко зна каква мука стисла. Кад бих могао да му верујем?“

– Јоване, разуми ме!

„Ако, тако ми и треба! Побратими! Мало је фалило и кум да му на венчању будем!“

– Јоване, имај срца, наићи ће неко, смилуј се.

„Ипак... можда...“

Више није издржао. Пришао је вратима и машио се кваке. Жена му се обеси за рукав и зацвиле.

— Не, Јово, тако ти деце! Зар нас у смрт тераш?!!

— Човек, жено божја...! — као да је стреса, отрже се од ње Јован. — Зар да га пустим да чучи напољу? Ајде, шта си се уплашила! — рече јој, али је осећао да то покушава себе да завара и смири не њу.

Дрхтавом руком је подигао резу. Одмакао се корак и пустио Павла да уђе.

— Би што би — процеди кроз зубе.

Одозго, на таванском отвору, појавише се три малене главе и гвирнуше у таму под собом.

Пси престаше да лају.

2 сата пре

— Е, вала, сила си, Учо, нема шта! Знао сам да у тебе могу да се уздам! Фала ти до бога, спас'о си ме беде, а и онај сињи кукавац ће ти бити захвалан. Ако ништа друго, нашима ће у шуми бар ручак моћи да кува. Ајд', здраво ми остај!

— Здраво!

Осврћући се на све стране Јован на прстима шмугну преко прага ван. Врата су се за њим нечујно затворила. Уча спусти резу. Сачекао је да се Јованови кораца изгубе у ноћ, а онда оде у собу.

— Ранко, сине, пробуди се! — дрмнуо је дете.

Малишан протрља очи и поспано зевну.

— Устани. Мораш тату нешто да послушаш.

Дете се широко протеже и још једном зевну. Већ навикло на ноћна буђења, устаде без речи.

– Пожури. Обуци капутић. Хладњикаво је ноћас.

– Је л' ћу опет тетка Марији?

– Да, сине, само овога пута мораш да стигнеш брже него обично и још брже да се вратиш. Јеси ли се довољно расањивио да можеш да упамтиш шта да јој кажеш?

Дете климну главом.

– Рећи ћеш јој да се побрине за госта кога јој шаљем. Јеси ли разумео? Да се побрине за госта. Понови.

– Да кажем тетка Марији да се побрине за госта кога јој шаљеш. Је л' тако?

– Тако је. Пази, не сме нико да те види. Ако чујеш неког да ти иде у сусрет, сакри се у жбуње и сачекај док прође.

– Не брини, тато, умем да се чувам.

– Не сумњам – рече Уча и пољуби га у косу. – Ајде сад, тутањ!

Дете клизну кроз отшкринута врата и отрча у ноћ.

1 сат пре

Једва је сачекао да се удаљи од села. Лавез га је излуђивао. Кад год је пролазио поред неког пса, чангрљање ланца му је звучало као да ће се пас тог тренутка отргнути. Ходао је скоро на прстима и освртао се око себе. Колски пут се с времена на време губио преко травнатих површина. Последњи лавез са периферије села је утихнуо. Са њим се изгубио и кисели мирис стоке који га је кроз село пратио. Невидљиви зрикавци су стругали ноћ. Од тог звука се чинило као да трава у сну хрче.

Рађао се Месец, беласало се његово округло лице кроз крошње шуме у коју је пут урањао. Као да је Месечево

бледило прљи, из крошња би се каткад извио буновни крик уснуле птице. На сваки шум се трзао као у ружном сну. Само да пре зоре стигне! На јутарњој смотри ће приметити да га нема.

Мало му лакну кад је осетио свиленасту прашина под ногама, а на образима ветар који доноси свежину воде. Шума се проређивала. Друм се приближавао реци. Гргољење брзака и звон водом понеког претуреног облутка, учинише му се као најлепша симфонија. Није му сметало шибље које га је успут качило по лицу. Гргољ се убрзо претворио у хучање, а хук у пенушање воде захваћене лопатицама воденичног кола. Срце му живље закуца. Изгубио је оријентацију колико већ дуго иде.

Избио је из шикаре. Тамна контура воденице се оцртавала на звезданом небу. Река испод ње се беласала.

Прешао је преко јаза придржавајући се за ограду мостића. Пред вратима воденице за тренутак застаде и поправи униформу.

Закуцао је реда ради иако је знао да га Марија неће чути од хука воде. Вероватно спава. Уча је добро поступио што је послао малог да га најави уместо да га је дете водило. Неко је могао да их види, а онда оде глава и Учи и целој његовој породици.

Гурнуо је лагано врата и застао на улазу. Мрак унутрашњости не даде му у прво време ишта да види.

— Марија! — зовну тихо.

— Марија! — понови још гласније.

Слегнуо је раменима и закорачио унутра вадећи батеријску лампу. Таман да је упали, кад му крајичак ока ухвати како се у тами иза врата покрену нешто црње од мрака. Несвесно је испред себе испружио руке штитећи се

ни сам не знајући од чега. У тој кретњи нехотице упали лампу и улучи таман толико времена да види како се то „нешто“, рашчупано, обрушава на њега са ножем у руци. Претрнуо је. Инстинктивно се извио и подместио лакат. „Боже, па то је жена!“, хтеде да крикне. Лампа му испаде и откотрља се у угао настављајући да светли.

Борили су се без даха. По зидовима су плесале њихове сенке местимично пресецање одсјајем ножа. Извијали су се држећи једно друго за руке. Зглобови су им крцкали. „Откуд јој толика снага?!“, питао се. Пулсирало му је у слепоочницама од напора.

Једва му је успело да је ослободи ножа. Са звуком је пао на под. Шутнуо га је далеко и заврнуо јој руке на леђа.

– Проклет да си! – покушала је да га пљуне.

Отхукнуо је и рукавом отро са чела зној и делове њене пљувачке. Пошао је по батеријску лампу. Вукао ју је за собом држећи јој чврсто руке. Пустио их је тек кад је подигао батерију.

Уперио је светлост према њој. Сва накострешена, стајала је подбочена, севајући погледом. Дисала је убрзано и искидано. Као катран црна коса падала јој је преко рамена и заустављена великим грудима творила на њима гужву.

„Боже, ал’ је лепа!“ – помисли најзад. „Лепша је него оне године кад сам дошао по Дуњу.“ Није могао да не примети Маријину лепоту међу сеоским девојкама које су се биле окупиле да испрате младу и пожелеле јој срећу у браку.

– Ти си Марија? – упитао је реда ради не би ли је опустио.

Ништа му није одговорила. Подигнутом руком штитила је очи од светла.

Не испуштајући је из вида, отишао је и подигао нож.

— Марија — рече умирујућим гласом — не треба да ме се бојиш. Нисам дошао као немачки војник иако сам у униформи. Зар ти Учин мали није најавио мој долазак? Ево ти, узми — пружио јој је нож дршком окренут према њој. — Ја сам Павле Банаћанин, сећаш ме се ваљда? Дуњин муж.

Марија спусти руке. Са лица јој ишчезе израз мржње.

— Ђаволе један, тако си ме пристрашио! Мислила сам да си стварно „фриц“.

Прихватила је нож из његове руке и завитла га назад на под. Нож одскочи и отклиза у мрак.

— Откуд ти?

— Дезертирао сам.

— У сред ноћи?

— Не мислиш ваљда да је требало по дану? — одговорио је иронијом.

Пришла је столу и упалила петролејку.

— Је л те било страх?

— Још питаш?

— Знају ли?

— Ујутру ће сазнати.

— Како је Дуња? — променила је тему.

— Не знам. Нисам је видео има већ годину дана, а ни децу. По њеним писмима бих рекао да је добро.

— Сигурно си гладан?

— Нисам.

— Ма, какви ниси. Од страха се највише гладни. Ено ти тамо трножац. Седи док ти нешто часком не спремим. Ајде, ајде, не стој!

Сео је. Гледао је за њом како се кренула воденицом. Под шкиљавим светлом петролејке личила му је на вилу из дечје маште. Ко би рекао да је ова вила још пре минут хтела да га убије? Маријина витка силуета клизила је просторијом лебдећи између таванице и пода. Изгледала је нестварно. Се-тио се прича из касарне о магијским моћима жена овог краја. Бајке су о њима испредане. Дуња јесте одавде, али Марија...

Као да слуги његове погледе, Марија није поправљала кошуљу која јој се у послу раздрљила. Јовану постаде вруће, жар му је палио образе. Хучање воде једва да је разазнавао, чинило му се да једино чује шуштање Маријине одеће. Не само да је чуо, мирисао је. Осећао је дрхтаје у грудима, у стомаку, уши су му шумеле. Престао је да мисли. Да ли се то он селио у бајку, или је бајка постајало све око њега? Батерију је заборавио да искључи. Мисли су му се само враћале на Маријино кретање, на Марију у хаљини и на Марију без хаљине. Марија се упијала у њега, постајала сама мисао, кљуцала му је жилама све несносније. Шуштале су њене хаљине, несносно шуштале...

ХУМОР И САТИРА

Духовита размишљања – Катарина Петровић

- ※ Нико се није одазвао позиву на линч. Ни Дејвид.
- ※ Међу нама би било хемије једино ако би се срели у апотеци.
- ※ За мене је Ерасмус – програм размене ради усавршавања, када пијацу на Бањици суботом заменим за Каленић.
- ※ Док припремим листове киселог купуса за сарму, отворе ми све заноктице и ситне посекоктине на испуцалим рукама.
- ※ На плафонима има више носева него сијалица.
- ※ Волим цитрусне ноте. Купим мирис. Миришем се: први дан, други дан... петог дана: „Мора да овако мирише тоалет у скупом хотелу.“
- ※ Јутрос када сам устала, погледала сам свој стомак и помислила: „Ај скини ми се!“
- ※ Купила сам масажер за тело са куглицама. Питам се да ли куглице имају ограничење брзине и да ли могу већ до вечeras да будем витка и затегнута?
- ※ Прецизност у грађењу пирамида је опсесивно-компулсивни поремећај Старог света.

※ Електрични самовар – кувало. Антоша Чехонте би се изненадио.

※ Очна ординација – чекаоница. На сточићу – часописи. Хм?

„Управо смо вам одстранили пола рожњаче, али док чекате извештај лекара, прелистајте најновије бројеве!“

※ Биоскоп је реновиран. Седишта су удобна, платно бело и затегнуто, тон јасан. Само је Бред Пит остарио, па сам морала да ставим наочаре да га боље видим.

※ Зашто си укључила тајмер од 20 секунди на фото-апарату? Нећу се пролепшати.

※ „Не мислим да је Бјонсе најзгоднија жена на свету. Зашто се она толико свиђа људима?“

„Има тај посебан облик тела, као флаша *Кока коле*.“

„Добро. Ја сам *Водавода*, неопходна сам за живот.“

※ У свету Браће:

„Брате, брате, де си лепи! Ево лева рука од срца!“

Од ког органа долази десна рука?

※ Закажујем парастос са свештеником.

Ја: „Ако сте слободни у недељу?“

Свештеник: „Где би сте ви то? На гробљу или у цркви?“

Ја: „На гробљу?“

Свештеник: „А колико би људи било?“

Ја: „А јел од тога зависи шта ћеш да обучеш?“

Афоризми

ЖИВКО ЂУЗА

- Није случајно што је много социјалних случајева.
- Опет сам се вратио у школу
да оправда дјечије изостанке са часова.
- Наши политичари неће да имплементирају
ни Божје заповијести.
- Олако потписујемо лоше споразуме.
Много теже иде са добрим.
- Мањи сам од маковог зрна. Тако опстајем као дио већине.
- Био сам тако испуњен,
а онда сам погледао у празан фрижидер.
- Претјерано сам захтјеван. Не бих био ни у чијој кожи.
- Са низбрдице се не види „шта се иза брда ваља“.
- Ништа нисам сачувао за „црне дане“.
Оставио сам то за други пут.
- Нису нас могли ухватити ни „за главу ни за реп“.
Сад се за сламку хватамо.

МИЛАН ПАНТИЋ

- Најдуже на положају су борци који су на вријеме дезертирали.
- У математици нуле су у функцији, у стварности и на функцији.
- Нећемо диктате, дајте нам ријеч!
- Изгладио бих неспоразуме, кад бих знао коју проблем има друга страна.
- За неке ствари смо закаснили, чекали смо да аплауз стане.
- Пуно читам, покушавам да наиђем на добру књигу.
- Живот пише романе, који у афоризам могу да стану.
- Напуштене фабрике су споменици, које су наши радници подигли себи за живота!
- Добро се сјећам да сам као дијете лоше памтио.
- Неријетко се велике истине заклањају иза малих лажи.

САДРЖАЈ

ПОЕЗИЈА	5
ДВЕ ПЕСМЕ – СОФИЈА ДАМЧЕВИЋ	7
<i>Брушално Брно</i>	7
<i>Рајник</i>	8
ТРИ ПЕСМЕ – ВИКТОР РАДУН ТЕОН.....	10
<i>Неогољива зајонејка белине</i>	10
<i>Преко бездана</i>	10
<i>Закривљено ојлегало</i>	11
ЧЕТИРИ ПЕСМЕ – ДРАГАНА АЛБИЈАНИЋ	13
<i>Блајослов</i>	13
<i>Како да живим, Госјоде</i>	14
<i>Наиђем још јонејде на човека</i>	15
<i>Нејреболи</i>	16
ЉУБАВНА ПОЕЗИЈА – ДРАГАН МИТИЋ.....	17
<i>Да ли</i>	17
<i>Једно ше исшо</i>	18
<i>До краја шрајања</i>	19
<i>Прејешке речи</i>	20
ПЕТ ПЕСАМА – ТАЊА МАЛЕТИЋ	21
<i>Ајокалийса</i>	21
<i>Кора</i>	21
<i>Вишраж</i>	22
<i>Заблуда</i>	22
<i>Поејско вече</i>	23
ПРЕВОД РУСКЕ ПОЕЗИЈЕ – АНЂЕЛКО ЗАБЛАЃАНСКИ	24
<i>Владимир Набоков</i>	24
<i>Заборавићеш</i>	24
<i>Да будем срећан</i>	25
<i>Слобода је у самоћи</i>	25
<i>Сањао сам те</i>	25
<i>Владимир Мајаковски</i>	26
<i>Однос према госпођици</i>	26
<i>Из свег гласа</i>	27
<i>Ана Ахматјова</i>	28
<i>Вештица</i>	28

<i>Оліа Беріољи</i>	29
Романса	29
<i>Владимир Скворцов</i>	29
Нешто више	29
Јесен на селу	30
Зима на селу	31
Поглед.....	32
Јабука	33
<i>Олеї Чабан</i>	34
Сан	34
ПРЕВОД ИТАЛИЈАНСКЕ ПОЕЗИЈЕ – МАША АНТОНИЈЕВИЋ	35
<i>Марија Алинга Боначи Брунамонџи</i>	35
Цвеће мраза	35
Дантеов Сан.....	36
Два неба	37
ПУТ У СРЕДИШТЕ СЕБЕ – ЈЕЛЕНА ТРАЈАНОВСКИ СТАНКОВИЋ	40
<i>Тражим реч</i>	40
<i>Минуџи ђуџања за свей</i>	40
<i>Бол</i>	41
<i>Пуџи у средишџе себе</i>	42
<i>Како коме</i>	42
ТИХА СВИТАЊА – НАТАЛИЈА ВОЈИМИРОВИЋ.....	43
<i>Завеса живоџа</i>	43
23. <i>аџрил</i>	43
<i>Сџираници</i>	44
<i>Сређних џесника нема</i>	45
<i>Слике младосџи</i>	46
КРОђеЊЕ МИСЛИ – ДРАГАН ПОП ДРАГАН.....	47
<i>Сеђања</i>	47
<i>Крођење мисли</i>	48
<i>Насџајање џесме</i>	48
КРИВО ОГЛЕДАЛО – ДРАГИЦА БЕКА САВИЋ.....	50
<i>Чаробњак</i>	50
<i>Соколица</i>	51
<i>Криво оџледало</i>	51
ПЕСМЕ БЕЗ НАСЛОВА – БРАНКА ПОПИЋ.....	53
***	53
***	54
***	54

***.....	55
***.....	56
КЛАСИЧНЕ СТРОФЕ – ЛАЗАР ТИЦА	58
<i>Пробуђена ѿсма</i>	58
<i>Осврћи</i>	59
<i>Осћани ми</i>	60
ТУ ГДЕ ДУША ДРЕМА – МАРИЈА ЛАЗАРЕВИЋ	61
<i>Сневак</i>	61
<i>Целосхваћеница</i>	61
<i>Ту ѿде душа дрема</i>	62
ПЕСМЕ БОСИХ ТАБАНА – ИГОР Д. МАРКОВИЋ	63
<i>Каг идем</i>	63
<i>Није</i>	65
ЕСЕЈИ, ОСВРТИ, РЕЦЕНЗИЈЕ.....	67
ПРИКАЗ – МАРИЈА МИЉКОВИЋ.....	69
<i>Биљке ѿворе умесћо нас</i>	69
КРИТИКА –ДУШАН МИЛИЈИЋ	74
<i>Живоћ као учићел ѿсћорије</i>	74
ОСВРТ НА АНДРИЋЕВУ ГОСПОЏИЦУ – ЈОВАНКА ДРАКУЛИЋ	77
Увод.....	77
<i>Рајка између Ероса и Танајоса</i>	81
<i>Борба за своје Јасћиво</i>	85
<i>Сан о милиону – „Тумачење“ Госћођичиној сна</i>	93
<i>Сурово ѿзорје лихварке Рајке</i>	98
<i>Два Рајкина свијећа</i>	101
<i>Закључак</i>	106
<i>Лићерајћура</i>	108
ЕСЕЈ О ЛИРОВОЈ ЛУДИ – ДРАГАНА АЛБИЈАНИЋ	110
<i>О мудросћи Луде у Шексћировој ѿраћедији Краљ Лир</i>	110
ПРОЗА.....	115
ПРИЧА – РАДОЈКА БЈЕЛИВУК.....	117
<i>Шешир</i>	117
ДВЕ ПРИЧЕ – ДРАГАН ВРАЊЕШ	123
<i>Трешња у целофану ѿрошлосћи</i>	123
<i>На ѿрозору свећа</i>	127
ПРИЧА ИЗ ЗАУМЉА – МИЛАН ПЕНЕЗИЋ	135
<i>Вера</i>	135

РАТНА ПРИЧА – БРАНИМИР ПЕРИЋ	150
<i>Млинарка</i>	150
ХУМОР И САТИРА	161
Духовита размишљања – КАТАРИНА ПЕТРОВИЋ.....	162
АФОРИЗМИ	164
<i>Живко Буза</i>	164
<i>Милан Панџић</i>	165

Упутство за сараднике *Суштине поетике* (www.knjizevnicasopis.com)

1. Своје радове шаљите у једном ворд документу, на А4 формату и маргинама по дифолту, писане ћирилицом или латиницом са употребом словних знакова ђ, ж, ч, ћ, ш. Све радове доставити писане фонтом Times New Roman, величина фонта 12, проред 1, 5. У противном радови неће бити узети у разматрање.

2. Мејл за ваше радове: sustinarpoetike@hotmail.com

3. У тексту обавезно ставите своје име, годину рођења, своју мејл адресу, адресу становања и краћу биографију писану у трећем лицу једнине. Пожељна је и фотографија.

4. Документ обавезно означите својим именом и формом текста који шаљете (песме, прича, афоризми, есеј, осврт, критика...)

5. Прозне радове слати у формату до 14.000 карактера укупно, величина фонта 12 и проред 1, 5.

6. Конкурс је отворен током целе године.

7. Рукописе не враћамо, а необјављене радове не чувамо и не носимо никакву одговорност за њих.

8. Плаћање ауторских хонорара ни ауторски примерак штампаног издања нису предвиђени Правилником овог часописа: www.knjizevnicasopis.com/pravilnik

9. Часопис се може купити једино код издавача по цени 700 РСД по примерку. Средства можете уплатити на рачун Анђелко Заблаћански, Милана Недељковића 40, Глушци. Број рачуна 200—0000125047289—29, код банке Поштанска штедионица. Доказ о уплати доставити на горе наведену мејл адресу.

10. Штампано издање часописа не шаљемо ван Србије.

ЦИП – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82

СУШТИНА поетике : часопис за књижевност / главни и одговорни уредник Анђелко Заблаћански. – [Штампано изд.]. – Год. 5, бр. 56/57 (2018)– . – Глушци : Удружење поетских стваралаца, 2018– (Београд : Pharma Lab). – 21 cm

Доступно и на: www.knjizevnicasopis.com/. – Тромесечно.
– Преузима нумерацију од електронског издања. –
Друго издање на другом медијуму: Суштина поетике
(Online) = ISSN 2334– 9417
ISSN 2620– 0988 = Суштина поетике (Штампано изд.)
COBISS.SR– ID 267264012